

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
VERİMLİLİK
İŞ HUKUKU
SOSYAL POLİTİKA

OCAK - ŞUBAT 1996- SAYI: 24

*Fişek Sağlık Hizmetleri ve Araştırma Enstitüsü Yayını * İki ayda bir çıkar*

BU SAYIDA NELER VAR?

Toplum Örgütlerinden:

- BM 1996 Uluslararası Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması Yılı

Hedef:

- Yoksullukla Savaş (Doç. Dr. A. Gürhan Fişek)

Avrupadan:

- Avrupa Topluluğu'nda işçi Sağlığı ve iş Güvenliği (Kim. Müh. Hüseyin Gökçek)

Büyüteç:

- Kültür, Kent ve Sağlık (Prof. Dr. Taylan Akkayan)

Toplum Örgütlerinden

- DİSK / OLEYİS

Çocuk Emegi

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER 1996 ULUSLARARASI YOKSULLUĞUN ORTADAN KALDIRILMASI YILI

YOKSULLUKLA İLGİLİ GENEL GÖRÜNÜM :

1945'te Birleşmiş Milletlerin kurulmasından bu yana geçen yarım yüzyıllık dönemde, dünya üzerindeki mal ve hizmet üretiminde yedi kat, kişi başına düşen gelirden ise üç katından fazla bir artışa tanık olundu. Bu dönemde yoksulluğun dünya çapında azaltılması yönünde de büyük adımlar atıldı:

- Dünya nüfusundaki artışa karşın, Dünya Bankası verilerine göre yoksulluk oranı 1985'te % 32 iken 1995'te % 25'e geriledi.
- Gelişmekte olan ülkelerdeki büyüme hızı (1995'te ortalama % 4,5) genellikle endüstrileşmiş ülkelere (% 2,5) üstünlük sağladı.
- Dünyanın en kalabalık iki" ülkesi ekonomik gelişme sağladılar: Çin'in ekonomisi 1980'lerin sonlarından beri, yıllık olarak yaklaşık % 12'lik bir büyüme gösterdi. Hindistan ekonomisi ise son on yılda yaklaşık olarak yıllık % 5'lik bir büyüme sağladı, Ancak bu kazanımlar dünya üzerine henüz eşit olarak yayılmadı. Bu zenginliğe karşın dünya üzerindeki yoksul insan sayısı da giderek artmaktadır. Günümüzde her beş insandan biri yoksulluk içindedir. Zengin ve fakir arasındaki uçurum hem ülkelerin kendi içinde hem de gelişmiş ülkelerle, gelişmekte olan ülkeler ve özellikle de az gelişmiş ülkeler arasında giderek açılmaktadır.

Karmaşık Bir Sorun:

Yoksulluk, ortaya çıkış nedenleri açısından hem ulusal hem de uluslararası alanda çok boyutlu ve karmaşık bir sorundur. Bu sorunun basit veya tek bir yanıtı yoktur. Yoksulluğu azaltmak için ulusal düzeyde özgün programlar geliştirmek kadar bu programlara paralel yürüyecek bir süreç olarak uluslararası çevrenin desteğini sağlamak da çok önemli bir noktadır.

Yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, gelir dağılımında eşitliğin sağlanması ve insan kaynaklarındaki gelişimi, dünyanın her yerinde bu iddiaların kalıcılığını sağlayacaktır, Bunlar tüm ülkelerin ortak sorumluluğudur.

YOKSULLUĞUN ÖLÇÜMÜ:

Yoksulluk, geleneksel olarak gelir düzeyi veya minimum yaşama standartlarını sağlayabilecek harcama düzeyi ile ölçülmektedir. Çoğu ülke ev halkı gelirine göre bir "ulusal yoksulluk çizgisi" belirlemiştir ve bu sayede eşit değerin altına düşen kişi sayısını izleyebilir.

"Tam Yoksulluk"; Dünya Bankası tarafından 1990 yılında yapılan kestirime göre kişi başına düşen gelirin yılda 370 \$'ın altında olmasıdır. Bu ölçüte göre gelişmekte olan ülkelerde "tam yoksulluk" içinde yaşayan yaklaşık 1.1 milyar insan vardır. Bugün bu rakamın gelişmiş ülkelerdeki yoksullar da eklendiğinde 1,5 milyar olduğu tahmin edilmektedir,

"Göreceli Yoksulluk"; yoksulluğu bir toplum içinde, o toplum tarafından belirlenmiş minimum bir yaşama standardına göre tanımlamaktır. Örneğin bu eşik değer bazı Avrupa ülkelerinde ortalama ulusal gelirin yarısıdır.

İnsanca Gelişme Yaklaşımı:

insanca gelişme yaklaşımı yoksulluğun tanımında bir adım daha ileri gider. Bu yaklaşıma göre yoksulluğu azaltmak sadece mal ve hizmet satın alma gücünün artması değildir. Yaşam kalitesini etkileyen tüm ölçütler; bebek ölümlerinin azaltılması, doğuştan yaşam beklentisinin artması, beslenme, sağlık, temiz içme suyuna ulaşmak, sanitasyon ve eğitim gibi benzeri tüm etmenler dikkate alınır.

YOKSULLUĞUN YENİLMESİ:

Yoksulluk, insanlık için kabul edilmesi gereken bir şey değil bir kırımdır. Yoksulluğun ortaya çıkışı en temel insan haklarını tehdit eder. Yoksulluk ile bilgi, beceri, sermaye ve sosyal bağlantıları içeren kaynaklar üzerindeki kontrolün kaybı arasında ayrılmaz bir ilişki vardır. Yoksulluk bireyleri bir çember içine alır ve geniş bir bağlamda siyasi istikrar, sosyal birliktelik ve çevre sağlığı açısından toplumun en büyük tehditlerinden biri olarak ortaya çıkar. Yoksulluk ve barış bir arada olamaz, Aşırı yoksulluğun ortadan kaldırılması yolunda verilecek mücadele hükümetlere ve uluslararası topluma olan güvenin artmasına yol açacaktır. Bu mücadele yapılabilir ve yapılmalıdır.

YOKSULLUKLA İLGİLİ GERÇEKLER:

Zenginliğin artışına karşın son üç kat da yoksulluk da artmıştır.

Örneğin:

- Her bir dakikada yaklaşık 50 bebek yoksul olarak doğmaktadır,
- Dünya üzerindeki 5,7 milyar insanın 1,5 milyarı aşırı yoksuldur ve bu sayı yılda yaklaşık 25 milyon

artmaktadır, UNICEF'e göre eğer şimdiki ekonomik ve demografik eğilimler devam ederse bir yaşam süresi boyunca bu oran dört katı artacaktır.

- Dünya nüfusundaki en zengin % 20 ile en yoksul % 20 arasındaki fark 1960 yılında 30:1 iken, V991 yılında bu oran 61:1 olmuştur,
- Dünya nüfusunun % 20'sinin günlük geliri 1 \$'dan daha azdır.
- Günümüzde dünyadaki yoksulların 1 milyarı kırsal alanda yaşamaktadır fakat 2005 yılında insanların yarısı kentlerde yaşayacaktır ve bu da "yoksulluğun kentselleşmesi"ne yol açacaktır,
- Dünyadaki yoksulların çoğunluğu kadındır. Çocuklar ve yaşlılar, göçmenler, sakatlar, işsizler gibi diğer duyarlı gruplar yoksulluk tehdidi altındaki en önemli gruplardır.
- Gelişmekte olan ülkelerde, 15 yaşın altındaki 95 milyondan fazla çocuğun yoksul ailelerine çalışarak yardım ettiği ve buna eşit sayıda çocuğun ise evsiz ve "sokak çocuğu" olduğu tahmin edilmektedir.
- 120 milyonun üzerinde kişi resmen işsiz durumdadır ve bu sayıdan daha fazlası da uygun bir işte çalışmamaktadır. Çoğu genç insan, bir eğitim almış olmalarına rağmen iş bulmak için küçük bir şansa sahiptirler.

YOKSULLUĞUN BOYUTLARI:

Yoksulluk tüm ülkeleri etkiler ve en zengin ülkelerde bile ortaya çıkabilir, En akut sorunlar ise nüfusunun üçte biri yoksulluk sınırının altında yaşayan gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkar,

- **Az Gelişmiş Ülkeler:** Yoksulların büyük çoğunluğu 48 tane az gelişmiş ülkede yaşamaktadır, Birleşmiş Milletler'in 1971 yılındaki listesinde 25 olan az gelişmiş ülke sayısı şimdi 48'e çıkmıştır.

Güney Asya: Yoksul insan nüfusunun büyük çoğunluğu (yaklaşık yarısı) dünya nüfusunun % 21 'inin yaşadığı Güney Asya'da bulunmaktadır. (Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Maldivler, Sri Lanka, Bütan ve Nepal gibi).

- **Afrika:** Tüm Afrika'nın yarısı yoksuldur. Dünyadaki yoksulların % 16'sı Afrika'dadır ve bunların çoğunluğu (% 60) Sahra altı Afrika ülkelerinde kırsal alanda yaşamaktadır.
- **Pazar Ekonomisine Geçiş Sürecindeki Ekonomiler:** Eski SSCB, Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri yüksek enflasyonlu ekonomik sorunlara sahiptirler. Özellikle eskiden bütüncül bir sosyal güvenlik sistemi altındaki yaşlılar, kadınlar, çocuklar gibi gruplar artık bu koruma altında bulunmamaktadır.
- **OECD Ülkeleri:** Her ne kadar Dünya Bankası verilerine göre dünya üzerindeki yoksulların sadece % 1'i OECD ülkelerinde bulunmakta ise de ABD ve Avrupa'da nüfusun % 15'inden fazlası ulusal yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır, işsizlik oranı 1960'tan beri artmaktadır, Günümüzde gelişmiş ülkelerde 34 milyon işsiz vardır, Avrupa Birliği ülkelerinde 52 milyon yoksul, 17 milyon işsiz ve 3 milyon evsiz olduğu hesaplanmıştır.

YOKSULLUK GERÇEĞİNİN FARKINA VARİŞ:

Yoksulluğun ortadan kaldırılması sadece ulusal gelirin (GSMH) artırılması değildir. Bu kompleks süreç; yeni iş alanlarının yaratılması gibi ekonomik faktörleri ve insan haklarına saygılı, insanların temel gereksinimleri sağlayan bir yaklaşım gibi ekonomik olmayan faktörleri de içerir. Yoksulluğun ortadan kaldırılması aynı zamanda insanlık onuru, insanlığın kalkınması ve barış için de mücadele etmek demektir.

• Uluslararası Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması günü: 17 Ekim

17 Ekim 1987'de insan hakları savunucusu 100.000 kişi, 1948'de Paris'te Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi'nin imzalandığı Trocadero İnsan Hakları ve Özgürlük Plazası önünde toplandılar ve tüm dünyadaki açlık, cehalet, şiddet kurbanlarına destekte bulunmak için bir yürüyüş yaptılar. 1993 yılından beri bu tarih Uluslararası Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması Günü olarak kabul edilmiştir.

• Uluslararası Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması Yılı: 1996

1994 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1996 yılını Uluslararası Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması Yılı olarak kabul etti.

Bu yılın amacı "Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması için daha büyük bir duyarlılık yaratmaktır..... temelleri barış ve kalkınmanın sağlanmasına dayalıdır".

• Sosyal Kalkınma İçin Dünya Zirvesi:

Mart 1995'te Kopenhag, Danimarka'da 117 ülkenin lideri, ülkelerindeki yoksullukla ve işsizlikle savaşıacaklarına dair uluslararası bir bildirgeyi imzaladılar:

2 Nolu Taahhüt:

"Bizler dünyadaki yoksulluğun ortadan kaldırılması hedefine ulaşılabilmesi için insanlığın ahlaki sosyal, siyasi ve ekonomik bir gereği olarak ulusal düzeyde çalışmalar yapacağımıza ve uluslararası işbirliğine gideceğimizi kesinlikle taahhüt ederiz."

3 Nolu Taahhüt:

"Bizler tam istihdam hedefine ulaşılabilmesi için temel bir ekonomik ve sosyal politika önceliği de olarak tüm kadın ve erkekler için güvenli ve özgürce seçtikleri bir işte çalışmayı sağlayacağımızı kesinlikle taahhüt ederiz."

• Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması Onyılı 1997-2006

Önümüzdeki 10 yıllık dönem Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Yoksulluğun ortadan kaldırılması onyılı olarak kabul edilmiştir.

YOKSULLUĞUN ORTADAN KALDIRILMASI ÜZERİNE ODAKLANMA:

Birleşmiş Milletler 1990'lar boyunca küresel kalkınma konuları üzerine bir dizi uluslararası konferanslar düzenlemektedir. Bu konferanslar, birbirleriyle bağlantılı olarak, yoksulluğun ortadan kaldırılmasını önemli bir

köşe taşı olarak kabul etmekte ve düzenli kalkınma, insan merkezli gereksinimler gibi konulara dikkat çekmektedir.

"Sosyal Kalkınma İçin Dünya Zirvesi" yoksulluğun ortadan kaldırılması programlarının içeriğini, temel hizmetlere ve yaşamın daha kaliteli olmasına ulaşabilirlik, üretime yönelik istihdam, geçim koşullarının düzeltilmesi, güvenliğin olması, eşitsizliklerin azaltılması, suçların azaltılması ve toplumsal yaşamın paylaşılması gibi konuları içerecek şekilde genişletti.

Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması İçin Somut Adımlar: Aşağıda sayılanlar, yoksulluğun ortadan kaldırılması için Birleşmiş Milletler ve Hükümetlerin, Hükümet Dışı Kuruluşlar (Toplum Örgütlen - NGO), özel sektör ve toplum örgütleriyle birlikte uyum içinde ve birlikte üstlenmeleri gereken somut adımlardır.

• **Açlığın Sona Erdirilmesi:**

Düzenli bir tarımsal kalkınmanın sağlanması ile dünya üzerinde gıda depolarının ve dağılımının, düşük gelirli yoksul kesimlerce elde edebilmesini sağlamak.

• **Temel Bir Yaşam Standardını Sağlamak:**

Temel eğitim, sağlık, sosyal ve üreme sağlığı hizmetleri alanlarında, yoksulluğun kökenleri olabilecek nedenlerle mücadele edebilecek ulusal eylem planları şu özgün hedefleri içermelidir:

- 2000 yılına kadar doğu'da beklenen yaşam süresi en az 60 yıl olmalıdır.
- 2000 yılına kadar sağlık sorunlarının çözümü için hastalıkların kontrolü, sona erdirilmesi ve ortadan kaldırılması gerçekleştirilmelidir,
- 2000 yılına kadar her yerde temel eğitime ulaşılabilirlik sağlanmış olmalıdır.
- Yetişkinlerde cehalet oranı özellikle kadınlar başta olmak üzere 1990ların düzeyinin en az yarısına indirilmiş olmalıdır.
- Yoksullukla savaş programlarının kadınlar için istihdam modellerinin yanı sıra konut ve yaşanabilir alanların artırılmasını da içermesi gerekir.

• **Üretimin özendirilmesi, tam istihdam ve yeni iş alanları yaratmak hedeflerini desteklemek ve geliştirmek:**

Özel sektör girişimlerini destekleyerek, iş olanaklarını artırmak, emek yoğun sanayileri geliştirmek, işsizlikle ve ücretsiz çalıştırmalarla mücadele etmek.

• **Kadınları ve diğer duyarlı grupları desteklemek:**

Tüm sektörlerde eşit iş olanakları yaratmak, taraf tutmayı ve haksızlıkları azaltmak, karar verici süreçleri etkilemek,

• **Ekonomik istikrar sağlamak:**

Uluslararası finansın istikrarını sağlamak ve anti enflasyonist büyüme politikaları ile kaynakların daha etkin kullanılmasını, sosyal duyarlılığı olan bir özel sektörün geliştirilmesini sağlamak.

• **Finansal gelişim ve dış borçların azaltılması:**

Kaynakları artırmak ve dış borçlar sorununu aşmak için etkin ve kalkınmayı destekleyici çözümler bulmak; gelişmekte olan ülkelerde yabancı yatırımları artırmak ve askeri harcamaları azaltmak.

• **Uluslararası ticareti geliştirmek:**

Tüm ülkelerin daha eşit ve güvenli bir pazara açılıp, entegrasyonlarını sağlamak yoluyla uluslararası ticareti geliştirmek.

HEDEF

YOKSULLUKLA SAVAŞ (YOS)

Doç. Dr. A. Gürhan Fişek

"Yoksulluk, nerede olursa olsun, refah için bir tehlike oluşturur.

Yoksulluğa karşı savaşın, her ulus tarafından amansız bir kararlılıkla ve ortak refahı geliştirmek üzere,... uyumlu bir uluslararası çabayla verilmesi gerekir" (1)

EYLEMİN TEMEL YAKLAŞIMI

Maslow'un "insanların davranışlarına yön veren ana temanın gereksinimler olduğundan yola çıkarak Gereksinme Sınıflandırması'nı ortaya koyması", Roosevelt'in "Gereksinmeden Kurtulma Hakkını, temel insan hakkı olarak ortaya atması", ilk kez "insan haklarının -adı konularak- uluslararası düzeyde bir belgeye bağlanması", hepsi ve daha başkaları, iki dünya savaşının ardından gerçekleşmiştir.

iki dünya savaşı ve özellikle de ikincisi, dünyaya ders olmuştur. Devler arasındaki ekonomik çatışmaların, ulusları birbirine düşürmeye kadar varacağı ve küçük bir çıkar grubunun istekleri doğrultusunda tüm toplumun, nasıl bir hezeyana sürüklenebileceği kanıtlanmıştır. Onun için, bu tarihten sonra ortaya konulan insan hakları belgelerinde "barış" hep önde gelen bir istem olmuştur.

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın başlangıç bölümü, "bir insan yaşamı içinde insanlığa iki kez tanımlanamaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumak" amacıyla beş temel ilkesini sıralar:

1. Barışı korumak
2. insan haklarına saygı
3. Bireyler ve uluslar arasında eşitlik
4. Adalet ve hukuka saygı
5. Demokrasi ve özgürlük içinde ekonomik ve sosyal refahı yayma.

Bu beş temel ilkeyi birbirinden kopartarak ele almaya olanak yoktur. Bu gerçek, kendisini en iyi biçimde Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) Statüsü'ne ilişkin ve Türkiye tarafından 1948 yılında kabul edilen belgenin girişinde ortaya koymaktadır:

"Evrensel ve sürekliliği bir barış, ancak sosyal adalet temeli üzerinde kurulabileceğinden;

Birçok kişiler için adaletsizliğe, yoksulluğa ve yoksunluğa neden olacak çalışma koşullarının var olduğu ve bunun ise dünya barışını ve ahenğini tehlikeye sokacak şekilde bir hoşnutsuzluk oluşturduğu ve bu koşulların, örneğin, çalışma saatlerinin düzenlenmesi, ... işsizliğe karşı savaş, uygun yaşama düzeyi sağlayacak bir ücretin garanti edilmesi, işçilerin genel veya mesleki hastalıklara ve iş kazalarına karşı korunması, çocukların, gençlerin ve kadınların kolları, ... mesleki ve teknik öğretimin örgütlendirilmesi ve bunlara benzer başka önemler bakımından düzeltmeler yapılması gereği ivedilik gösterdiğinden; Gerçek insancıl olan bir çalışma koşulunun herhangi bir ulus tarafından kabul edilmemesi, kendi ülkelerinde çalışanların durumlarını iyileştirmeyi isteyen başka ulusların çabalarına engel oluşturduğundan; Adalet ve insanlık duyguları, aynı zamanda sürekli bir dünya barışı sağlamak isteği ve bu başlangıç bölümünde belirtmen hedeflere ulaşmak amacıyla hareket eden Yüksek Sözleşmeler, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün bu Statüsü'nü onaylarlar."

20. Yüzyılı diğer yüzyıllardan ayıran en önemli özellik, **insan haklarına** verilen vurgudur. Bu vurgu, özellikle 1945 yılından bu yana tırmanmış ve bir ön koşul durumuna yükselmiştir.

Bir toplumu incelerken, insan haklarına verilen önemin hangi ölçütlerle değerlendirilebileceğine ilişkin girişimler ve önermeler sürmektedir. Birleşmiş Milletlerin **İnsanca Gelişme (Human Development) Endeksi** bunlardan biridir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın ilk raporunda ortaya attığı *İnsanca gelişme* kavramı, bir yanı sıra gelir dağılımındaki eşitsizlik, yoksulluk tartışmalarının devamı; diğer yanı sıra da gelişmeyi sağlık, eğitim düzeyi gibi ekonomik olmayan göstergelerle ölçme çabası... insanca gelişme, kişilerin seçeneklerini arttırma sürecidir. Çok sayıdaki seçeneklerden en önemlileri sağlıklı ve *uzun ömür sürmek, eğitim görmek ve tatminkar bir yaşam düzeyi sağlayacak kaynaklara erişmektir.* Diğer seçenekler, siyasal özgürlüğü, güvence altına alınmış insan haklarını ve öz saygınlığı içerir". (2)

İnsanca Gelişme Endeksi, üç ana boyuttan oluşuyor:

1. Ömür (Longevity)
 - * Doğuştan yaşam beklentisi
2. Bilgi (Knowledge)
 - * Yetişkin okur-yazarlığı
 - * 25 yaş üzerinde kişi başına sağlanan ortalama eğitim süresi
3. Kaynakları yönetebilmek (*income which are combined to arrive at an average deprivation index*).
 - * Satın alma gücü paritesine göre hesaplanan kişi başına yurtiçi gayrisafi hasıla.

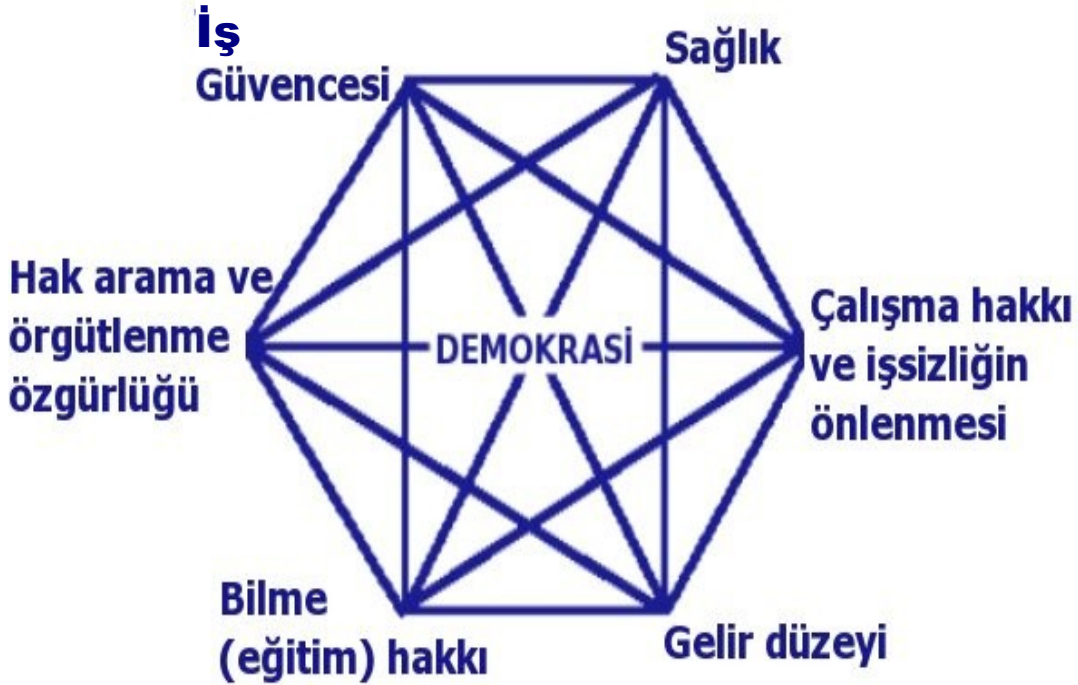
Bu endeksin ulaşabildiği en yüksek değer 1, en düşük değer ise 0. insanca Gelişme Raporu'nda(3) en üst sırayı 0,982'lik endeks değeri ile Kanada; en alt sırayı ise 0,052'lik değerle Gine alıyor. Türkiye 0,671'lik endeks değeri ile 71. sırada ve *orta* katmanda yer alıyor. Bununla birlikte, insani gelişme açısından *yüksek* düzeyde kalkınmış yöreleri, *düşük* düzeyde kalmış yöreleri de vardır. *Kır-kent, kadın-erkek* arasındaki farklar büyüktür. Gelir dağılımındaki eşitsizlik dikkate alınarak 53 ülke için hesaplanan standart endeks arasında Türkiye için % 10,34'lük fark vardır ve bu ölçülen en büyük yedinci farktır. Bu olumsuzluklara karşın, Türkiye açısından en olumlu gözlem, Türkiye'nin 1970-90 yılları arasında, % 17,9'luk artışla en yüksek insanca

gelişmeyi sağlamış sekizinci ülke olmasıdır (Cebirsel olarak hesaplama olanağı verilmesine karşın, bu ölçütten yararlanarak, farklı konumdaki ülkelerin kıyaslanmalarının yanlış olacağı aynı yayında belirtilmektedir),

Birleşmiş Milletler'in 1995 yılı raporunda yer alan "insanca Gelişme Göstergesine göre yapılan sıralamaya göre, Türkiye 0,792 puanla 174 ülke arasında 66. sırada yer almıştır. Türkiye 1960-1992 yılları arasında insanca Gelişme Göstergesi'ni en hızla arttıran on ülke arasında gösterilmiştir. Aynı raporda erkek ve kadın arasında gelişme farklılığını ölçen Cinsiyet Gelişme Göstergesi'nde (*Gender Development Index*) 0,744 puanla 45. sırada yer almıştır. 1970-1992 yılları arasında Cinsiyet Gelişme Göstergesi'ni artırma bakımından beşinci sırada bulunmaktadır. Buna karşılık, kadınların kapasitelerini yaşamda ne ölçüde kullanabildiklerini gösteren Cinsiyet Yetki Göstergesi'ne (*Gender Empowerment Index*) göre yapılan sıralamada Türkiye 0,234 puanla 98. sırada kalmıştır, (4)

Bir başka ölçüt ise, "**yaşama verilen değer bileşik göstergesi**" adını taşıyor ve bir ana boyut ile altı boyuttan oluşuyor:

1. Sağlık,
2. Toplumsal güvence (ve iş güvencesi),
3. insanca gelir düzeyi,
4. Çalışma hakkı ve iş olanaklarına geliştirilmesi (ve yeni iş alanları açılması),
5. Aydınlanma (veya bilme) hakkı,
6. Hak arama ve örgütlenme özgürlüğü. (5)

Her biri birer insan hakkı olan bu alt-göstergeler (boyutlar), kullanılabilirlikleri ve bunlara erişebilmek için kurulan sistemlerle değerlendiriliyor (Örneğin, ülkenin sağlık hizmet sunumu **modeli** ve **hizmeti elde edebilme**; toplumsal güvencenin sağlanabilmesi için iş kazalarıyla meslek hastalıklarına yol açan etmenlerle savaşmada **özendiricilik ve caydırıcılık**). Ancak bunların tümünün değer kazanabilmesinin ön koşulu (ana boyut) olarak da demokrasinin varlığı konuluyor.

Toplumun Yoksullukla Savaşta (YOS), varolan durumunu değerlendirebilmek için bakılması gereken başka bir boyut da, riskli gruplara yaklaşımdır. Bu riskli gruplar, çocuklar, kadınlar, özürülüler, yaşlılar, göçmenler vs. Sözelimi, çocukların en temel haklarından ikisi **çocukluklarını yaşama** ve **gelecek kaygısından kurtulmadır**. Yaptığımız iki araştırma ve yaygın gözlemler şunu ortaya koymaktadır:

1. Ülkemizde 18 yaşın altında çalışanların 3,5 milyon yöresinde olduğu sanılmaktadır.
2. Çocukları erken yaşta çalışma yaşamına iten iki baskın etmen meslek edinme kaygısı ve ailesinin ekonomik durumuna katkıda bulunmaktadır.
3. Erken yaşta çalışma yaşamına katılan çocuklarda, çocuk kimliğinin hızla yitirildiği ve erişkin role bürünme çabalarının yoğunlaştığı görülmektedir.
4. Halen öğrenimini sürdürmekte olan çocukların, orta gelir katmanında olanlarından yarısından çoğu, okul-dışı zamanlarda çalışarak ekonomik destek aramaktadır.
5. Halen öğrenimini sürdürmekte olanlarda yoğun gelecek kaygıları vardır. Aynı kaygı daha düşük olmakla birlikte çalışan çocuklarda da vardır.

"Yoksulluk" ve "kadın" olgusuna bakıldığında, kadının işgücüne katılım oranı önemli bir gösterge olmaktadır. Kadın işgücünün, ücretli olarak çalışma yaşamında tutulması ya da yöneltmesi, hem toplumsallaşmasını ve hem de toplumsal katkısını arttırması bakımından önemlidir. Bu da kadının bağımsız kişilik kazanmasında ve özgürleşmesinde önemli bir adımdır.

Kadınların çalışma yaşamındaki konumlarını belirleyen ana etmenler şöyle sıralanabilir:

1. Kimlik bilinci (Hakları, bilinç düzeyleri, istediği zaman istediği sayıda çocuk sahibi olma olanakları da bu kapsamdadır),
2. Ülkede anayasal düzen egemenliği ve hak arama özgürlüğü,
3. Ücretli emek olarak çalışma yaşamına katılan kadın nüfusunun yaygınlığı,
4. Kızların örgün eğitimde göreceli konumları,
5. Çalışma yaşamına başlayan kızların gelecek beklentileri (ve kalıcılıkları),
6. Teknolojinin gelişine bağlı olarak ağır ve tehlikeli işlerin azalmaya yüz tutması.

"Karisını çalıştırmama" ve "evde tutma" eğiliminin yerini, geleneksel olarak tarımda olduğu gibi "karısını evde çalıştırma" eğilimine dönüşme kentlerde de sıklıkla görülmeye başlanmaktadır. Kadının katmerli sömürsü anlamına gelen bu sistem, aynı zamanda çocukların da ev içinde çalışmaya itilmelerini hızlandıracaktır. Toplumsal güvenceden yoksun olarak yapılan ve mesleki statü kazanmaya dönük olmayan bu çalışma temposu, kadın için yeni bir açılım getirmeyecek; yoksulluğun sürdürülmesine yardımcı olacaktır.

"Özrümlüler" bugün toplumumuzda en zorda olan kesimlerdenidir. Özrümlülerle ilgilenmeyi ve onların sorunlarını çözmeyi, toplum kendisi için bir yükümlülük olarak görmemektedir. Bu duyarsızlığın temelinde, *-bugünün gelişmiş ülkelerinin tersine-özgürlülüğün*, kişilerin kendi sorunu olduğu yaklaşımı yatmaktadır. Çünkü, bugünün gelişmiş ülkeleri, 1. ve özellikle 2. Dünya Savaşı'nın sonucu olan yoğun sakat yurttaşla karşılaşmışlar, onların yaşamla bağlarını korumaya ve çalışma yaşamına yönlendirmeye çalışmışlardır. Özrümlü konumdaki bu yurttaşlarının, gösterdikleri özveri sonucu içine düş-dükleri durumu toplumun bir suçu ve bunu gidermenin de toplumun bir borcu olduğunu düşünmüşlerdir, Ama ülkemiz, o dönemde, bu savaşları yaşamamıştır.

Öte yandan, yaşlılara yönelik hizmetler, her ne kadar SEHÇK tarafından yürütülmeye çalışılıyorsa da, ancak çok zor durumda kalan yaşlıları kapsadığı da bilinen bir gerçektir. Hizmetlerin tüm yaşlılara yaygınlaştırılması ve onları yaşama bağlayan yeni seçeneklerin üretilmesi konusunda toplum kendisini sorumlu saymamaktadır. Bu sorumluluğun, yaşlıların kendi çocuklarına düştüğüne ilişkin geleneksel değerlendirme etkili olmayı sürdürmektedir. Bu da, çalışanların geleceğe ilişkin kaygılarının artmasına ve tüketim alışkanlıkları-tasarımlarını yönlendirmelerinde sapmalara neden olmaktadır. Bütün bunlar, çağdaş toplumda ve kentlerde ayakta durmaya çalışan genç toplum üzerinde önemli bir baskı ve gelişmeyi frenleyici öge oluşturmaktadır.

Toplumun risk kümelerini oluşturan bu saydıklarımızdan başkaları da vardır, Göçmenler bu kümeler içinde önemli bir yer tutar. Göçmen kümelerinin başında, kırsal alandan kente yeni göç etmiş olanların sayılması gereklidir (*iç göç*), Bir yandan kırsal yoksulluğun yansıması, öte yandan kent kültürüne ayak uyduramamanın ve yaşamın yeni dayatmalarının etkisi, bu kesimleri yoksulluğun daha da derinliklerine itmektedir. Kent yaşamındaki bir çok sorunun düğümlemesi de böylece oluşan krizden kaynaklanmaktadır.

Yapılan araştırmalar, 6 yaşından daha büyük yaşlarda kente gelen çocukların çalışma yaşamına erken yaşlarda katıldığını ortaya koymaktadır. Kırsal köken, bir çok konuda önemli bir bağımsız değişken oluşturmaktadır.

Türkiye'de yerleşme sisteminin gelişmesinin makro özellikleri incelendikten sonra yerleşmelerin büyüklük farklılaşmasındaki gelişmeler ele alınabilir. Bir ülkede yaşanan kentleşmeyi betimlemekte sadece kentleşme oranlarının değişmesini incelemek yeterli olmaz. Yerleşmeler yükledikleri işlevlere göre farklı büyüklüklerde olduğu için, büyüklük dağılımını da bilmek gerekir. Büyüklük dağılımı, *sıra büyüklük kuralı* ile değerlendirilmelidir. Sıra büyüklük kuralı, büyüklük sırasına göre dizilmiş yerleşmelerde her sıradaki yerleşmenin büyüklüğünün en büyük kentin nüfusunun sırası sayısına bölünmesiyle ortaya çıkan sayıya eşit olmasını öngörmektedir. Örneğin, bir ülkenin ikinci büyük yerleşmesinin nüfusunun en büyük kentin nüfusunun yarısına eşit olması beklenmektedir. Cumhuriyet öncesinde İstanbul ile ikinci büyük kent İzmir arasındaki oran 5 düzeyindedir. Anadolu'daki yerleşmelerin büyüklük dağılımı sıra büyüklük kuralına uymaktan uzaktır. Cumhuriyet sonrası, uygulanan bilinçli politikaların etkisiyle, 1960'ı yıllarda Türkiye'de yerleşme büyüklüklerinin dağılımı, büyük ölçüde sıra büyüklük kuralına uygun hale gelmiştir. Ülkenin en büyük kenti olmasına karşın, İstanbul, ülke ekonomisinde tek egemen kent hale gelmemiştir. 1980 sonrasında ise Türkiye'nin ekonomik politikasında yaşanan dışa yönelik İstanbul'un büyümesini hızlandırınca, Türkiye yerleşmelerinin büyüklük dağılımı sıra büyüklük kuralından bir ölçüde yeniden uzaklaşmaya başlamıştır. (6)

AMAÇLAR

Yosullukla Savaştta öncelikli amaç, toplumun eldeki varolan yapı ve olanaklardan tam yararlanmasının sağlanmasıdır.

Tümele) insanca gelişme projelerinin yardımıyla KISA ERİMDE, sorunun hafifletilmesi; UZUN ERİMDE de sürdürülebilir gelişme, toplumcu kaynak yönetimi ve yoksulluğun ortadan kaldırılması (eradikasyonu) ve çeşitli nüfus grupları arasında eşitsizliklerin azaltılması amaçlanmaktadır.

YOKSULLUKLA SAVAŞ ETKİNLİKLERİ:

Gelir dilimleri arasındaki uçurum, hem ülkemizde ve hem de dünyada gitgide derinleşmektedir. "En az ücret", "sağlıkta sosyalleştirme", "ücretsiz eğitim", "sosyal konut" politikaları ya da "temel insan hakları" kavramı, ülkenin çoğunluğunu oluşturan alt gelir diliminin dibe oturmaması için yürütülen toplumsal etkinliklerdir. Bu toplumsal etkinlikler, gitgide yoksulluk sınırının içine girmiş olan büyük bir kesim için, *yoksullukla savaş* anlamına gelmektedir.

Yoksullukla Savaş etkinlikleri, üç küme altında toplanmalıdır:

A. Ekonomik etkinlikler:

Yoksulluk, gelir düzeyindeki düşüklük ve işsizlikle yakından ilgilidir. Dolayısıyla yürütülecek uğraşta gelir düzeyinin yükseltilmesi ve yeni iş alanlarının açılması büyük bir önem taşımaktadır, işsizlik sigortasından önce, işsizliğe yol açan etmenlerin ortaya konulması ve bunların giderilmesi için eylem planları ortaya konulmalıdır. Sözgelimi, kaza nedeni ile özürlü duruma düşen insanlar için yapılan-yapılama-yanlar, çoğu basit önlemlerle önüne geçilebilecek olan bu kazaların engellenmesiyle en düşük düzeye indirilebilecektir. Ülke kaynaklarının ölçülü ve dengeli kullanımı da ekonomik politikalarda hesaba katılması gereken, önemli bir noktadır. Sözgelimi, önümüzdeki on yıllarda, giderek önemini arttıracak olan "*temiz su kaynakları*"nın şimdiden koruma altına alınması gereklidir.

* *Yeni iş alanları açılması ve üretimin canlandırılması, istihdamın artırılması:*

İşsizlik de, yapısal nitelikli birikmiş sorunların ekonomik daralmaya yol açtığı 1994 yılına kadar, görece olarak düşük düzeyde seyretmiştir, 1994 yılında açık işsizlik oranı yüzde 10,5'e, açık işsizlik kadar önem taşıyan eksik istihdam oranı da yüzde 9,3'e yükselmiştir. Açık işsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl durumda bulunan toplam işgücü oranı 1994 yılında yüzde 19,8'i bulmaktadır. 1993 yılında işsizlik oranı kırsal alanda yüzde 7,6, kentlerde ise yüzde 11,4 olmuştur. Kentlerdeki lise ve üniversite mezunu gençlerde bu oran yüzde 30'u aşmıştır.(7)

1993'ün ilk yedi ayında iş ve işçi Bulma Kurumu'na (İBK) bildirilen açık iş sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre kamu sektöründe yüzde 4 oranında artmış, özel sektörde yüzde 14 oranında azalmıştır.(8) Yeni iş alanlarının açılması olgusu, meslek eğitiminin yaygınlaştırılmasının doğrudan değil dolaylı bir sonucudur. Arada birebir bir ilişki yoktur. Bu bakımdan "yeni iş alanları" açılması olgusunu, eğitim ve özgün çabaların özendirilmesi-geliştirilmesi ile birarada ele almak gerekmektedir. Kadın girişimciliğinin geliştirilmesi için ülkemizde verilen desteği de bu boyutta algılamak ve daha da geliştirmek gerekmektedir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı için yapılan çalışmalarda, "Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ve bireysel iş kurma girişimlerinin üretken istihdam yaratma açısından taşıdığı önem daha da belirginleşmekte" olduğu, ancak, "Bu doğrultuda 1993 yılında öngörülen Halk Bankası aracılığıyla ev kadınlarına ve belirli koşullar kapsamındaki yüksek öğrenim ve meslek lisesi mezunlarına iş kurlmaları için ucuz kredi sağlanması; 1994 yılında kaynak sınırlılığı nedeniyle yeterince yaygınlaştırılmadığı" belirtilmektedir.(9)

Üretimin canlandırılması, varolan üretim olanaklarının daha etkin kullanılmasını amaçlar. Bir yönüyle istihdamı geliştirirken, öte yandan üretime destek birimlerinin de gelişmesini zorunlu kılar. Pazarlama ve halkla ilişkiler etkinlikleri de "üretimin canlandırılabilmesi" için üzerinde önemle durulması gereken alanlardır.

* *Topluma ulaşan sosyal refah hizmetlerinin etkinliğinin artırılması ve maliyet-etkinlik ilkeleri gözetilerek sıkı denetime alınması:*

Topluma ulaşan sosyal refah hizmetlerinin en önemli özelliği, *eşitsizliği giderme işlevidir*. Bu bakımdan toplumdaki tüm bireyleri kavrayacak biçimde çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu da onun *kamusal bir işlev* olarak algılanmasını zorunlu kılar, Ama kamu hizmeti olarak düzenlenmiş olması maliyet-etkinlik değerlendirmelerini gözardı etmeyi, hizmette kalite güvencesinin gözetilmesini gereksiz kılmaz. Tersine, hizmetin sunan ve alan yönünden doyumlu ve belirli bir standardın üstünde sunulması gibi çağdaş bir ölçütü gündeme getirir.

Günümüzde sorun, bu kamusal işlevde toplum örgütlerine (NGO) tanınacak rol ile ilgilidir, Hantallaşan kamu hizmetini canlandıracak olan toplum örgütlerinin denetimi ve ürettikleri küçük ölçekli çalışmalarla, hizmeti etkinleştirmek ve zenginleştirmek için 'oluşturacakları *model* önerileridir. Bunu sağlayabilmek için, sosyal refah hizmetlerinde, toplum örgütlerinin de rol alması desteklenmeli ve ısrarla geliştirilmelidir.

* *Eşitsizliklerin Törpülenmesi:*

Toplumdaki eşitsizliklerin en başında, gelir dağılımındaki adaletsizlik gelmektedir. Bir toplumun kendi içindeki farklılıklar kadar çeşitli toplumlar arasındaki gelir düzeylerinde de farklılıklar önemini korumaktadır, Gelir dağılımındaki uçurumları azaltmanın yolu, toplumun geniş bir kesimi için *temel gereksinimlerini karşılayacak düzeyde ücret düzeyini* yakalayabilmelerinin sağlanmasıdır, Bu konuda, bugüne değin bulunan en etkili araç, en az ücret uygulamasıdır,

Ülkemizde varolan, en az ücret mekanizmasının, eksiklerinin giderilmesi ve artırılmasını sınırlayan bazı ek işlevlerden arındırılması sağlanmalıdır.

Temel gereksinimlerin karşılanmasında bir başka araç da, bunlara kolayca *erişim ve sübvansiyon* mekanizmasından yararlanarak *indirimli* alınmalarının sağlanmasıdır. Sosyal devletin önemli işlevlerinden biri olan bu araç, yine toplum örgütleri (örneğin kooperatifler, yardımlaşma sandıkları vb,) aracılığıyla sağlanabilir, Bunun yaygınlaştırılabilmesi için, ülkemizde çok yaygın bulunan bu yapıların, işlevlerine uygun ve çıkar gruplarının etki alanından uzak tutulmaları gerekir, Bunun için mutlaka bu yapılar içinde yer alan

katılımcıların denetimine yardımcı mekanizmaların (örneğin danışmanlık) geliştirilmesi gerekmektedir. Eşitsizliklerin giderilmesindeki en önemli araçlardan ikisi de *sağlık ve eğitim* hizmetlerinin *herkese* ulaşmasının ve yararlanmasının sağlanmasıdır, Yoksullar için gıda güvenliği, temiz su, hijyen ve ilk basamak eğitimi de bu kapsamda değerlendirilmelidir.

* *Adil vergi sistemi:*

Sosyal refah hizmetlerinin finansman kaynağı vergilerdir, Bunu sağlayabilmek için adil bir vergi sistemi kurulmalıdır, Ücretli kesim üzerindeki vergi yükünün azaltılmasına ve verginin tabana yaygınlaştırılmasına ilişkin çalışmalar yapılmakla birlikte, bir türlü sonuç alınamamaktadır. Bu bakımdan toplumun örgütleri aracılığıyla bu süreci daha yakından izlemesi gerekmektedir.

B. Toplumsal etkinlikler:

Yoksullukla savaşta, gelir getirici etkinliklerin yanında, toplumun, bireyin giderlerini azaltıcı uğraşları da büyük önem taşımaktadır, Yaşamın kolaylaştırılması, bireyler üzerine binen ağır yüklerin toplum tarafından paylaşılması gerekir.

Bireyin üzerine binen en ağır yük, temel gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Bireyin gözünü açıp çevresini farkedebilmesinin önkoşulu, kafasına çevrilmiş bir silah olmaması, karnının doyması, sağlığının yerinde olması, yatacak yerinin olması ve bir sonraki günün düşünmek zorunda olmamasıdır. Bireylerin *yalnızlıktan* kurtulup, bir *toplum* oluşturmasını istiyorsak, onlara bu temel güvencelerin sağlanması gerekmektedir; bu da toplumun bireye olan borcudur.

Bu toplum borcunun karşılanmasında, bireylerin aktif katılımı zorunludur, Toplumun kendi olanaklarıyla örgütlenmesi, etkinliklerde bulunması, kaynaklarının kullanımını sorgulaması, giderek yönlendirmesi de toplumsal dengelerin olumlu hale getirilmesini sağlayacaktır.

Bunun için de *topluluklara yetki aktarımı* zorunludur:

* Toplumsal kurumlardan yararlanma, bunlara sahiplenme, işlerliğini sağlamak için toplum eylemli kılınmalıdır. Hak arama süreçlerinin kullandırılması da önemlidir, Örneğin sağlık eğitimi programları ile kişilere sağlık ocaklarından ne beklentileri gerektiği öğretilmeli; bunun onların yasal hakları ve en doğal İnsan hakkı olduğu belirtilmelidir. Ya da sağlık ocaklarını geliştirme derneklerine katılarak, enerjilerinden ve çevre ilişkilerinden, sağlık ocağını geliştirmede yararlanılmalıdır. Yine bu çabaların bir parçası olarak, sağlık kuruluşları ile sorunu olan, kendilerine gerektiği gibi bakılmadığını düşünenler *halk sağlığı (ve hasta hakları) savunmanlığı* işlevi gören toplum örgütlerine başvurarak, soruşturma ve haksızlığın sürdürülmemesi için kılavuzluk hizmeti olabilmelidirler. Böylece hem toplumun bu konudaki yakınmaları giderilmiş olur; hem de sağlık sistemi üzerinde toplum denetimi sağlanmış olur.

* Koruyucu programlara öncelik verilmeli; bu çalışmalarda da özellikle kırsal kesimin ve kentlerin yoksul kadın ve çocuklarına öncelik tanınmalıdır. Bu ilkenin yaşama geçirilmesinde *Toplumsal Eylem Merkezlerinden (TEM)* yararlanılabilir. Her 5000 kişiye bir TEM hesabıyla kurulacak bu merkezlerde, sosyal devlet işlevlerinin gerçekleştirilmesinin yanında, çeşitli toplum örgütlerinin (NGO) toplumsal içerikli program ve ülkülerini gerçekleştirmeleri için de olanaklar sağlanmalıdır. Böylece bir yandan, çeşitli toplum örgütlerinin birbirleriyle iletişim kurmaları ve bilgi-deneyim alışverişi olanakları yaratılırken, bir yandan da *sürdürülebilir gelişme ve yoksullukla savaş* konularında birlikte eylemler ortaya koymaları için ortam oluşturulabilecektir.

* Bireylerin en duyarlı olduğu konu "hasta olduğunda" kendisinin ya da sevdiklerinin sağlığıdır. Bu duyarlılık kişinin cebindeki paraya bağlı olmaksızın gerçekleşmektedir. Ancak, "hasta olduğunda" bunu giderebilmenin yolları, cebindeki paraya göre farklılıklar göstermektedir. En temel insan haklarından sayılan sağlığın, böylesi ayırımlara konu olması kabul edilemez. Bu nedenle, bir yoksullukla savaş programının en önemli öğelerinden biri, *insan sağlığının korunması ve hastalıklarla savaştır* Bunun için de topluma en yakın birimlerin canlandırılması, toplumla ve toplum sorunlarıyla bütünleştirilmesi gerekmektedir, Sağlık konusunda topluma en yakın birimlerin başında sağlık ocak-evleri, işyeri hekimlikleri, okul hekimlikleri, kurum hekimlikleri gelmektedir.

* Çocukların çalışma yaşamından uzaklaştırılması önemli ve öncelikli toplumsal hedeflerden biridir. Başta sosyal güvenlik ve mesleki örgün eğitim sistemi olmak üzere sosyal politikalar kullanılmadan, çocukları çalışma yaşamından çekecek koşullar yaratılamaz. Bu uzun erimli hedef gerçekleşene değin geçen sürede, çalışan çocukların sorunlarının hafifletilmesi amacıyla, çocuklara sağlık-sosyal hizmetler ulaştırılmalıdır. Bu konuda ülkemizde yapılmakta olan bir *model* çalışma vardır. Bundan başka, çalışan çocukların kendi sorunlarını kendilerinin değerlendireceği, tartışacağı ve dile getireceği yapılar da ortaya çıkarılabilir. 1980 öncesi varolan *Çıraklar Derneği (Çırak-Der)* buna örnektir. Günümüzde de "Çocukların Sesi" adı altında yürütülmekte olan uluslararası kampanya buna bir başka örnektir.

* Kadınların toplumdaki konumunun ve yaşamdaki ağırlığının artırılması: Toplumlardaki yoksullukla kadın statüsündeki düşüklük elele gitmektedir. Yoksullukla elele giden bir başka olgu da çok çocukluluktur. Her iki olguyla da başedebilmenin yolu, kadınları çalışma yaşamında üretken kılmaktır. Bu yüzden sloganımız, *"çalışma yaşamında çocuklar dışarı, kadınları içeri"* olmalıdır. Kadınların çalışma yaşamına *nitelikli emek ögesi* olarak katılması ve tutunması sağlanmalıdır. Bunun için "çıraklık ve mesleki eğitim yasası"na dayalı olarak yürütülen uygulamadan esinlenerek, çalışan kadınların sosyal sigorta primlerine kamu katkısı sağlanmalı, işverenler özendirilmelidir. Kadın emeğini nitelikli kılacak her girişim için de bu özendirme güçlendirilmelidir.

Bu uygulama, kadın emeğinin çalışma yaşamındaki payını arttırarak bir taşla bir kaç kuş vurulmuş olacaktır:

1. Kadının gelir düzeyi ve statüsü yükselecektir, Bunun yoksulluğu azaltıcı etkisi olacaktır.
2. Kadınların çalıştırılmasında, toplumun kaygılarına koşut olarak, çalışma koşullarının daha olumlu hale getirilmesi çabaları artacaktır.
3. Kadının nitelikli emek ögesi olarak çalışma yaşamında yer alması, çocuklarının bakımı ve yetiştirilmesiyle ve çalışma ortamının olumlu kılınmasıyla ilgili hizmet kollarını çoğaltacak; istihdamı geliştirici etki yapacaktır.
4. Çocuk sayısı azalacak ve çalışma yaşamına erken yaşta katılımları düşecektir. Bu bir yandan yetişkin işsizliğini azaltırken, öte yandan mesleki eğitim düzeyi daha yüksek çocuklar yetişecektir. Bunlar yoksullukla savaşta önemli adımlardır.
5. Nüfusun artış hızındaki düşmenin de yoksulluğu azaltıcı etkisi görülecektir.

Kadınların toplumdaki konumunun ve yaşamdaki ağırlığının artırılmasının yollarından biri de, örgütlenmelerinin geliştirilmesidir. Bu konuda, ülkemizde çaba gösteren küçük grupların desteklenmesi ve topluma dönük somut uygulamalara yönlendirilmeleri gereklidir. Bu destekte örgütlenmelerinin ve iç demokrasilerinin geliştirilmesiyle, toplumsal ülkelerine uyan somut katkılarda bulunmaları, bu desteğin sürdürülmesi ve artırılması için önkoşul olarak bulundurulmalıdır.

Kadınların toplumdaki konumu ve yaşamdaki ağırlığı, düşünce üretim ve karar süreçlerine katılımlarının özendirilmesi ve geliştirilmesi ile yakından ilgilidir. Bunun için, kimlik bilinçlerinin ve ekonomik özgürlüklerinin yanında, kadınların geleneksel işlevlerine destek olacak hizmet kollarının geliştirilmesi-sübvansede edilmesi de gerekir.

* Özürlüler ve iç göçlerle kentlere kadar gelen kır yoksulları da, özellikle iş olanaklarının sağlanması ve eğitimlerinin tamamlanması yoluyla desteklenmelidir,

* Kaynak kullanım ve yönlendirilmesinde toplum katılımı: Bunun sağlanabilmesinin yolu, yerel yönetimlere, toplum örgütlerine (NGO) daha çok kaynak aktarmakla ve kamu fonlarının kullanımının sorgulanmasına özen göstermekten geçmektedir.

1. Yerel yönetimler, toplumun daha kolay kontrol edebildiği ve istemlerini iletebildiği yönetim örgütleridir, Seçmenleri ile yakın temasları; uygulamalarının yarattığı etkilerin seçmenlerince doğrudan hissedilmesi, **katılımı ve kaynak kullanımının kontrolünde** etkili olmayı getirebilmektedir,

2. Toplum örgütlerine kaynak aktarımı: Toplum örgütlerinin, üretici etkinliklerle yaşama müdahale çizgisine çekilmesi ve kaynak aktarımı yoluyla işlevlerini yerine getirmelerinin sağlanması önemlidir. Böylece toplum hem kaynaklara hem de kullanımına doğrudan erişebilmektedir, Bunun izlenmesi gereken **gelişim çizgisi, toplum örgütlerinin doğrudan kaynak toplayabilir hale dönüşmesidir**. Çünkü her aktarım süreci, beraberinde denetleme ve uysallaştırmayı da getirir.

3. Kamu fonlarının sorgulanması: Bir yanılla kamu fonlarının (vergi vb.) toplanmasını, öte yandan bunların dağıtımını içermektedir. Bu fonların kontrolü bugün TBMM tarafından yapılmakta; zaman zaman da basın-yayın kuruluşlarınca değerlendirmeye konu olmaktadır, Bu sürecin, toplum tarafından izlenir ve anlaşılır hale getirmek için girişimler artırılmalıdır, TBMM-TV uygulaması bu yolda atılmış bir adımdır, Meclis, komisyon çalışmalarının izlenmesi yönünde de geliştirilmelidir. Ancak, yerel düzeyde bu uygulamaları değerlendiren ve toplumun da izlemesi için düzenli kolaylaştırıcı-aktarıcı çalışmalar,yapan toplum örgütlerine ve basın-yayın kuruluşlarına gereksinme vardır.

* Yaşanabilir ve sürdürülebilir çevre için örgütlenme: *Yaşanabilir ve sürdürülebilir yaşama alanları* dinamik bir kavramdır, Bu bakımdan toplumun, örgütlenerek izlemesini gerektirir, Eldeki olanakları bilen ve sonuna kadar denetim için kullanan toplum örgütleriyle, uygulamada yer alan toplum örgütlerinin bu konuda önemli işlevleri vardır.

C. Kültürel etkinlikler:

Yaşamın kolaylaştırılması, bireyler üzerine binen ağır yüklerin toplum tarafından paylaşılması, hem barışçı hem de atılımcı bir toplumsal yapının biçimlenmesini getirir, Eşitlikçi, toplumcu, paylaşımcı, katılımcı, atılımcı kuşaklar yetiştirilmesi, toplumun geleceğinin de güvence altına alınmasını getirecektir. Bir toplumun geleceğini tehdit eden en önemli tehlike, *yalnız ve güvensiz bireylerin* çoğunluğu oluşturmalarıdır.

Bunun için, ilkokuldan başlayarak tüm örgün eğitim kurumlarında ye toplum merkezlerinde dayanışmayı, birlikte üretmeyi ve toplumsal sorunları çözümlenmek için çırpınmayı birlikte öğrenmek gerekmektedir. Okullardaki kol çalışmaları, çocukların dayanışmayı ve demokrasiyi öğrenebilecekleri en önemli deneyim alanlarıdır

Yine yaşamın her döneminde, birlikte çalışmak ve birlikte boş zaman geçirebilmenin koşulları oluşturulmalıdır. Çocukluğunu yaşayamayanlar, yetişkinliklerini de yaşayamazlar; bu da, insanların topluma ve toplumcu hedeflerle kenetlenmesini engelleyen etmenlerin başında gelmektedir. Bunun için de okullardaki spor eğitimi, izcilik ve kültürel etkinlikleri *herkese* yaymak ve bir davranış biçimine dönüştürmek önemlidir. Bunun karşıtı olan bireyci-çıkarıcı yaklaşımın ise, sonu olmadığı, her deneyde, yine yine görülmektedir. Bazı bireyler suyun başını tuttıkları sürece, kendilerini güvenceye almış görünmektedirler, Ama toplumsal güvencenin ve dayanışmanın geliştirilmemiş olması; onların ve izleyen kuşaklarının, ileride güvence altında olmasını sağlayamamaktadır. Bunun için yapılan biriktirimler de yersiz ve pahalı harcamalara dönüşmektedir.

Bilgilere Erişim ve Değerlendirme:

İnsanca gelişme endeksi yeni bir boyutta tartışılmalıdır. Yurttaşın buna erişmesi ve elde etmesi ile ilgili eylemci vurguların eklenmesi düşünülmelidir. Toplum örgütlerinin çalışmalarının izlenmesinde ve

değerlendirilmesinde, performans kriterleri geliştirilmelidir. Bu kriterler, bu kuruluşların çalışmalarının desteklenmesinde Devletler için yükümlülük getirici olmalıdır,

Uluslararası ve Bölgesel Eşgüdüm ve İşbirliği:

Çok-renklilik ve azınlıkta kalan görüş ve eğilimlerin korunması Yoksullukla Savaşım Programı (YOS) için çok önemlidir. Çok-renkliliğin ve azınlıkta kalan görüşlerin örgütlenmelerinde, toplum örgütlerinden (NGO) yararlanılması en gerçekçi yaklaşımdır, Bunun için uluslararası ya da bölgesel iletişim ve eşgüdüm içindeki toplum örgütleri, toplumla ilişkilerinin yoğunluğu, toplumsal ülküleri ve eylemlilikleri gözönüne alınarak, uluslararası, bölgesel ve ulusal kaynaklarla desteklenmeli ve kendilerine geliştirip duyurmalarına yardımcı olunmalıdır.

Ülke Düzeyinde YOS:

Yerel düzeyde kamu otoritesi-toplum örgütleri ilişkisi, ülke düzeyine de yansır. Ama burada hedef yerel düzeyde yakalanan sorunlara ülke düzeyinde çözümler üretilmektedir.

SONSÖZ

Yoksullukla savaş etkinlikleri, bir siyasal gruba, ya da 39 tane hükümet üyesine bırakılmayacak kadar önemli ve yaşamsal konulardır. Bunun için her bireyin, kendini yoksulluktan koruyacak ya da kurtaracak etkinliklerin içinde yer alması gerekmektedir, Bunun bugüne kadar ■ bulunan en kestirme ve etkin yolu da toplum örgütlerinin içinde yer almaktır.

KAYNAKÇA

- (1) Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Hedef ve Amaçlarına İlişkin Bildirge (Philadelphia Bildirgesi) Madde 1-3,4, *İnsan Haklarının Uluslararası Dayanakları (Prof. Dr. Savaş Taşkent)* Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları No, 27, İstanbul 1995 s. 249.
- (2) AKDER Halis (Prof. Dr.): insanca Gelişme-National Conference on Human Development (7-8 Eylül 1982 Sheraton Hotel ANKARA),
- (3) UNDP: Human Development Report, 1992 New York.
- (4) Human Development Report 1995, Oxford University Press, 1995 (Aktaran: *Türkiye Ulusal Komitesi - Habitat II Türkiye Ulusal Raporu ve Eylem Planı*, -Taslak-Kasım 1995 s. 17)
- (5) FİŞEK A. Gürhan (Doç. Dr.): İş Güvencesi ve Sağlık-Çalışma Ortamı Dergisi, *Fişek Sağlık Hizmetleri ve Araştırma Enstitüsü Yayını*, Mayıs-Haziran 1992 Sayı, 2 s. 2
- (6) *Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı Türkiye Ulusal Komitesi- Habitat II Türkiye Ulusal Raporu ve Eylem Planı*, -Taslak-Kasım 1995 s. 23
- (7) Devlet Planlama Teşkilatı: Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)
- (8) Devlet Planlama Teşkilatı: Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler (*Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) 1994 yılı programı destek çalışmaları*).
- (9) Devlet Planlama Teşkilatı: Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler (*1995 yılı geçiş programı destek çalışmaları*) Nisan 1995 s. 171-172

AVRUPA'DAN:

AVRUPA TOPLULUĞUNDA İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ

Hüseyin GÖKÇEK

Kimya Mühendisi Çal. ve Sos. GÜv. Bak. AT. Koord. D. Başkanlığı

GİRİŞ:

1950'lerde AT'yi kuran Antlaşmalar hazırlanırken sosyal konular üzerinde fazlaca düşünülmeden alelacele geçirilmiştir. Her ne kadar bazı yerlerde "çalışma ve yaşam koşullarının sürekli olarak geliştirilmesi temel amaçtır" benzeri yuvarlak cümlelere rastlansa da bunların gerçekleştirilmesine yönelik kurumsal ve yasal düzenlemeler mevcut değildir.

Genelde sosyal konuların Antlaşmalarda yeterince yer alamamasının başlıca nedeni, 1950'lerin ortalarında yükselen neoliberalizm anlayışydı, AET Antlaşmasının ruhuna göre; malların, sermayenin ve işgücünün serbest dolaşımının önündeki yapay engeller kaldırılırsa. Topluluğun her yerinde bütün girişimciler eşit koşullarda rekabet edebilecek, bunun sonucunda kaynakların optimum kullanımı sağlanacak, optimum ekonomik kalkınmaya erişilecek ve böylece sosyal kalkınma kendiliğinden gelecekti.

Kısaca serbest pazar ekonomisinin işleminin refahı getireceği varsayıldığından, Antlaşmayı zorlayıcı sosyal hükümler konmasına gerek görülmemiştir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusu da özellikle AET çerçevesinde, bu görüş doğrultusunda uzun bir süre üzerinde fazla düşünülmeden geçirilmeye çalışıldı. Daha sonra malların serbest dolaşımını engelleyen konularla doğrudan bağlantısı anlaşılınca ve biraz da sosyal olayların ve dramatik kazaların etkisiyle üzerinde ciddi olarak eğilinen konuların başında yer almaya başladı. Avrupa Tek Se-nedi'nin devreye girmesiyle bu konuda karar alma mekanizması da kolaylaştırılınca, üye ülkeler arasındaki iç mevzuat uyumlaştırma çalışmaları daha da yoğunlaştı. Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği günümüzde işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda AB mevzuatı çok önemli kazanımları elde etmiş durumdadır, Çok sayıda tasarı ve teklif de sırada beklemektedir.

Ekonomik Patlama Dönemi:

Başlangıç yıllarında Ortak Pazarın çalışmaya başlamasıyla görülmemiş bir ekonomik büyüme yaşandı, işsizlik ortadan kalktı, sıradan bir Avrupa vatandaşı ummadığı bir yaşam standardına kavuştu. Ancak 1960'ların sonuna doğru bu mutluluk tablosu yerini karamsarlığa ve giderek hoşnutsuzluğa bıraktı. Öğrenci olayları, işçi eylemleri, feminist hareketler, Vietnam karşıtı eylemler vs, Avrupa'yı derinden sarmaya başladı. Bütün bunlar 1970'lerin başında o günkü liderleri (B. Almanya'da Willy Brandt, Fransa'da Başkan Pompidu ve İngiltere E. Heath) daha belirgin bir AET sosyal politikası izlemeye zorladı. 1972 Paris zirvesi AT'da, gerçek anlamda bir sosyal politika geliştirilmesinde önemli bir kilometre taşı oldu.

İlgili hükümet ya da Devlet Başkanları **"ekonomik hedeflere ulaşılması amacıyla sosyal alanda kuvvetli bir eylem planının önemini"** kabul etmek zorunda kaldılar.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda ise diğer sosyal konulara göre farklı iki yaklaşım sergilendi. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'nda çalışanların sağlık ve güvenliklerinin geleneksel olarak yüksek risk taşıdığı sektörler olmasının etkisiyle; 1950'lerden beri silikosis, bronşitis, gaz zehirlenmeleri ve mineral tozları gibi endüstriyel hastalıklar ve tehlikeler konularında araştırma programları gerçekleştirildi, olayın ciddiyetine uygun yaklaşım sergilendi.

Aynı şekilde Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) nükleer santrallerin güvenliği yanında, çalışanların ve çevrenin de sağlık ve güvenliğinin sorumluluğunu üstlendi. Öyle ki AT'da ilk gerçek işçi sağlığı ve iş güvenliği direktifi AAET tarafından çıkarıldı.(1)

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) çerçevesinde ise başlangıçta AKÇT ve AAET'dekinin tersine, bilinçli bir eylemsizlik dönemi yaşanmıştır. Öyle ki 1960'lı yıllar endüstriyel hastalıklar ve genç işçilerin korunması gibi konularda, yaptırım gücü bulunmayan birkaç **Tavsiye kararı** ile geçirilmiştir. (2)

Ancak, yukarıda sözü edilen 1972 Paris zirvesinin ardından işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda bir şeyler yapmak gerektiği üzerinde ciddi olarak düşünölmeye başlanmıştır.

Bu amaçla, 1974'de yürürlüğe sokulan ilk Sosyal Eylem Programı ile iş-de Güvenlik, Hijyen ve Sağlığın Korunması Tavsiye Komitesi (3) ve Avrupa Vakfı kurulması gerçekleştirilmiştir. İşçilerin sağlık ve güvenliklerinin korunması amacıyla 1978-82 yılları arasında özel bir AET Eylem Programı yürürlüğe konulmuştur. (4)

AET çerçevesinde yürürlüğe sokulan ilk işçi sağlığı ve iş güvenliği düzenlemesi bütün Topluluk düzeyinde geçerli olan tekdüze güvenlik işaretlere ilişkin olanıydı (5). Daha sonra, işçileri işyerindeki kimyasal, fiziksel ve diğer biyolojik etkenlere karşı korumayı amaçlayan genel bir çerçeve Direktif çıkarıldı (6). Bu direktif genel anlamda Üye Ülkeleri özel Direktiflerde belirtilen zararlı maddelerin neden olduğu mesleki hastalıklara karşı önleyici düzenlemeleri almaya zorlamaktaydı. Önleyici düzenlemeler arasında, herhangi bir önlem alınmadan önce, ilgili işçi ve işveren kuruluşlarıyla danışmalarda bulunma hakkı da yer almaktaydı. Direktife göre ayrıca tıbbi tetkikler sonucu herhangi bir zararlı maddeye maruz kalan işçinin geçici olarak başka bir işe kaydırılması da yer alıyordu,

Bu çerçeve direktifi VCM (PVC'nin monomeri) (7), kurşun (8), asbest (9) ve gürültü (10) konularında dört yavru direktif izledi. Bu direktiflerle, adı geçen maddelerin tümüyle yasaklanması öngörölmüyor, yalnızca bunlara maruziyetin ve dolayısıyla zararlı etkilerin sınırlandırılması yoluna gidiliyordu.

Tahmin edilebileceği gibi AT kademelerinde ve ilgili üye ülke kamuoyunda bu direktifler enine boyuna tartışılıyor (özellikle hükümet, işçi ve işveren kuruluşları arasında) ve bir uzlaşmaya varıldığında yasal düzenleme olarak çıkarılabiliyordu. Çıkarların çatıştığı durumlarda ise bu iş yıllarca sürüncemede kalıyordu. Örneğin 1978-1988 yılları arasında sadece VCM, kurşun, asbest ve gürültü gibi çok az bir konuda uzlaşmaya varıla-bilinirken, benzen gibi çok yaşamsal bir konuda 1990 yılına kadar görüş birliği sağlanamamıştır. Bazen de dramatik iş kazalarının oluşturduğu kamuoyu baskısıyla AT Konseyi "Bazı Endüstriyel İşlerde Büyük Kazaların Önlenmesi" benzeri direktifleri yürürlüğe sokabilmiştir. Ancak, yine de Avrupa Tek Senedi yürürlüğe girinceye kadar bu alanda yaşamsal önemde adımlar atılamamıştır.

Avrupa Tek Senedi Dönemi:

1986 yılında kabul edilen Avrupa Tek Senediyle (Single European Act) AET Antlaşmasına işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda yeni bir fıkra eklendi: **Madde 118A**. AET Konseyi bu maddeye dayanarak üye ülkelerdeki işçi sağlığı ve iş güvenliği koşullarının uyumlaştırılmasını sağlamaya yönelik düzenlemelere gidebilecekti. Bu konuda karar alma mekanizması oybirliği yerine, ağırlıklı çoğunluk (qualified majority) şekline dönüştürülmüştü.

Diğer sosyal konularda herhangi bir ilerleme sağlanamazken işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunun bunlardan ayrılarak üzerinde titizlikle durulmasının nedeni başkaydı, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusu Ortak Pazarda malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımını 1980'lere kadar engelleyen iç mevzuatların bir parçasını oluşturuyordu. Örneğin bira fabrikasında kullanılan bir Alman makinesi Fransız iç mevzuatına göre işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından daha az "gürültülü" kabul edilmeyebiliyordu veya Belçika mevzuatına göre inşaat sanayiinde kullanılan bir Fransız iş makinesi fazla "tozlu" olarak değerlendirilebiliyordu. Malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımı önündeki buna benzer kalıntı engellerin kaldırılması ve 1992 sonunda her türlü engelden arındırılmış bir Ortak Pazar oluşturulması amacıyla işçi sağlığı ve iş güvenliği konusu da uyumlaştırılacak konular arasında ilk sıralarda yer aldı.

AT organları uyumlaştırmayı sağlarken üye ülkeler arasındaki farklılıkları dikkate alarak "**asgari gereksinimler**" düzeyinde düzenlemeler yapma ilkesini benimsedi. Bu demek değildi ki daha iyi durumda olan üye ülkeler daha üst düzeyde koruma sağlamasınlar. Tam tersine, Komisyon daha az gelişmiş üye ülkeleri teşvik amacıyla üsttekilerin yüksek standartlar hedeflemelerini destekliyordu.

Avrupa Tek Senedi 118A maddesiyle işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda önemli bir çelişkiyi de beraberinde getirdi. AET Antlaşmasının 118A maddesinin son paragrafında; "ilgili direktifler küçük ve orta işletmelerin kurulmasına ve gelişmesine engel olacak idari, finansal ve yasal, zorlamalardan kaçınacaktır" hükmü yer almaktadır. Bu maddenin çelişkili ifadelerine rağmen, 1986 yılından itibaren işçi sağlığı ve iş güvenliği konusundaki düzenlemelerin sayısı ikiye katlandı.

80/1107 sayılı Konsey Direktifi 1988 yılında çıkarılan bir ek metinle biraz

daha kuvvetlendirildi (11). Daha da önemlisi, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunun temel ilkelerinin yer aldığı yeni bir Çerçeve Direktif çıkarıldı (12). Direktife göre üye ülkelere iç- mevzuatlarında sağlık ve güvenlik risklerini değerlendirme, önleme, yetkili personel tayini, işçileri bilgilendirme, işçi temsilcileriyle danışmalarda bulunma, işçilere işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitimi verme, işçilerin yönetime katılması vb. konularda düzenlemelere gitme zorunluluğu getirdi.

89/391 sayılı Çerçeve Direktife göre çıkarılan yavru direktifler ve konuları şöyledir:

- 89/654 Sayılı, 30 Kasım 1989 tarihli Konsey Direktifi: İşyerlerinde Sağlık ve Güvenlik Koşulları,
- 89/655 Sayılı, 30 Kasım 1989 tarihli Konsey Direktifi: İşyeri Araç ve Gereçlerinde Asgari Sağlık ve Güvenlik Koşulları,
- 90/269 Sayılı, 29 Mayıs 1990 tarihli Konsey Direktifi: Çalışanların Sırt incinmelerine Neden Olabilecek El ile Yükleme ve Boşaltma işlerinde Asgari Sağlık ve Güvenlik Koşulları,
- 90/270 Sayılı, 29 Mayıs 1990 tarihli Konsey Direktifi: Ekranlı Araçlarla Çalışmalarda Asgari Sağlık ve Güvenlik Koşulları,
- 90/394 Sayılı, 28 Haziran 1990 tarihli Konsey Direktifi: Çalışanların İşde Kanserojenlere Maruziyetlerden Korunması,
- 90/679 Sayılı, 26 Kasım 1990 tarihli Konsey Direktifi: Çalışanların İşde Biyolojik Etkenlere Maruziyet Riskinden Korunması,
- 92/57 Sayılı, 24 Haziran 1992 tarihli Konsey Direktifi: Geçici veya Hareketli inşaat işlerinde Asgari Sağlık ve Güvenlik Önlemleri,
- 92/58 Sayılı, 24 Haziran 1992 tarihli Konsey Direktifi: İşyerlerinde Sağlık ve Güvenlik işaretleri,
- 92/85 Sayılı, 19 Ekim 1992 tarihli Konsey direktifi: Gebe ve Emzikli Kadınların Çalışma Koşulları,
- 92/91 Sayılı, 3 Kasım 1992 tarihli Konsey Direktifi: Yeraltı Madenciliğinde Çalışanların Asgari Sağlık ve Güvenlik Koşulları,
- 92/104 Sayılı, 3 Aralık 1992 tarihi Konsey Direktifi: Yerüstü Madenciliğinde Çalışanların Asgari Sağlık ve Güvenlik Koşulları,
- 93/103 Sayılı, 23 Kasım 1993 tarihli Konsey Direktifi: Balıkçı teknelerinde Çalışanların Asgari Sağlık ve Güvenlik Koşulları.

Daha önce de belirtildiği gibi bu direktiflerde belirtilen koşullar çoğu gelişmiş üye ülkelerde büyük ölçüde zaten sağlanmış durumdadır. Ancak, bunların gelişmekte olan üye ülkelerde işçi sağlığı ve iş güvenliği koşullarının uyumlaştırılması ve belli bir düzeye yükseltilmesi için büyük önem taşıdıkları da açıktır.

Doğrudan işçi sağlığı ve iş güvenliğini ilgilendiren konuların yanında, dolaylı yollardan ilgili mevzuatda genişlemeye devam etmektedir. Bu çerçevede 94/33/EEC sayılı 22 Haziran 1994 tarihli Konsey Direktifi ile 18 yaşından küçük olup bir iş mukavelesi ile veya üye ülkeler mevzuatı veya idari düzenlemelerine göre bir iş ilişkisi bulunan gençlerin işde korunması; 93/ 104/EC sayılı 23 Kasım 1993 tarihli Konsey Direktifi ile çalışma sürelerinin düzenlenmesi açısından gerekli asgari sağlık ve güvenlik koşullarının sağlanması amaçlanmıştır. (Günlük, haftalık ve yıllık asgari dinlenme süreleri, aralar ve haftalık azami çalışma süreleri ile gece çalışması, vardiyalı çalışma ve iş paterni konularını kapsamaktadır.) AB'nin işçi sağlığı ve iş güvenliği konusuna son yıllarda verdiği önemi göstermek açısından önemli bir belge de; AB'de "Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı" kurulmasına ilişkin 18 Temmuz 1994 tarih ve EC No, 2062/94 sayılı Konsey Tüzüğü'dür. Tüzükte, Ajansın amacı, Topluluk organlarına, Üye Ülkelere, ilgili kurum ve kuruluşlara işyerinde sağlık ve güvenlik alanında kullanabilecekleri bilimsel, teknik ve ekonomik verileri sağlamak olarak belirtilmiştir.

Konuyla dolaylı olarak ilgili bir diğer gelişmede; AB'de Topluluk ölçeğinde işletmeler ve işletme gruplarında çalışanların bilgilendirilmesi ve görüşlerinin alınması amacıyla Avrupa İşyeri Meclisleri (European Works Council) kurulmasına ilişkin 22 Eylül 1994 tarihli 94/95/EC sayılı Konsey Direktifinin kabul edilmesidir, Burada, çalışanların görüşlerinin alınması (danışılması) terimi ile, çalışanların temsilcileri ile yöneticiler veya yönetim kademesi arasında görüş alışverişi ve diyalog kurulmasının anlaşıldığı belirtilmektedir.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Geleceği:

En başta da belirtildiği gibi Avrupa Topluluklarının, kurulduğu yıllarda her şeye yalnızca ekonomik gözlüklerle bakılıyordu, olayın sosyal boyutu eksikti. Bu eksiklik son yıllarda giderilmeye çalışıldıysa da hiçbir zaman tam olarak dengelenemedi, Bu çabalar günümüzde Topluluk Sosyal Şartı (13) ve Avrupa Birliği (Maastricht) (14) Antlaşmalarıyla doruk noktasına çıktı.

Topluluk Sosyal Şartı, şu aşamada. Topluluk organları için sadece gelecekte AT sosyal politikalarının hangi yönde gelişebileceğini göstermeye yarayan bir fener niteliği taşımaktadır. Burada işçi sağlığı ve iş güvenliği konusu diğer sosyal konulara oranla oldukça şanslı sayılabilir. Topluluk Sosyal Şartının 19, maddesi bu alanda mevcut Topluluk düzenlemelerinin genişletilmesi ve daha üst düzeyde standartlara kavuşturulması açısından bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Maastricht Antlaşması sosyal konularda Topluluğun karar alma mekanizmasını kolaylaştırmaya ve genişletmeye yöneldi, işçi sağlığı ve iş güvenliği, çalışma koşulları, işçilere danışma ve bilgilendirme, işde ve iş pazarında fırsat açısından kadın erkek eşitliği, işten ayrılanların entegrasyonu konularında ağırlıklı çoğunlukla karar alınması kabul edildi. Diğer sosyal konularda gene oybirliği gerekmedeydi, Ancak, İngiltere bunları kabul etmedi, Diğer 11 Üye Ülke kendi aralarında bağlayıcı niteliği bulunan bir Antlaşma imzalayarak sözkonusu koşulları kabul ettiler.

11 Üye Ülkenin üzerinde anlaştığı Anlaşmanın 2. maddesinde Avrupa Tek Senedinin 118A maddesinde getirilen ifadeler hemen hemen aynen korunmaktadır.

Maastricht Antlaşması işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda önemli bir yenilik getirmese de bu konuda hazırlanan tasarı ve tekliflerin hızlanarak yasallaşacağını işaretlerini vermektedir.

KAYNAKÇA

1. 80/386 sayılı 15 Temmuz 1980 tarihli Konsey direktifi
2. Komisyon Tavsiye Kararı 20 Temmuz 1962. Komisyon Tavsiye Kararı 23 Temmuz 1962 Kom. Tavsiye Kararı 66/462, 20 Temmuz 1996 Kom. Tavsiye Kararı 67/125, 31 Ocak 1967
3. Konsey Kararı 27 Haziran 1974
4. Konsey Kararı (Resolution) 29 Haziran 1978
5. Konsey Direktifi 77/576, 25 Temmuz 1977
6. Konsey Direktifi 80/1107, 27 Kasım 1980
7. Konsey Direktifi 78/610, 29 Haziran 1978
8. Konsey Direktifi 82/605, 28 Temmuz 1982
9. Konsey Direktifi 83/477, 19 Eylül 1983
10. Konsey Direktifi 86/188, 12 Mayıs 1986
11. Konsey Direktifi 88/642, 16 Aralık 1988
12. Konsey Direktifi 89/391, 12 Haziran 1989
13. Community Charter of Fundamental Social Rights for Workers
14. Treatyon European Union.

BÜYÜTEÇ

KÜLTÜR, KENT VE SAĞLIK

Prof. Dr. Taylan AKKAYAN

GİRİŞ

Türkiye'de yapılacak Habitat II toplantısına çok az bir zaman kaldı. Toplantıda kentle ilgili hemen hemen her konunun, bütün çarpıcı yönleriyle dile geleceği düşünülüyor. Uygulamada sonuçlardan ne kadar yararlanılacağını şimdiden kestirmek kolay olmamakla birlikte, bütün çabaların, geleceğin şekillenmesine katkı yaptığı bir gerçek. Bu yazı, doğrudan Habitat II toplantısıyla ilgili değildir. Ancak başlıktan da anlaşılacağı gibi bir paralellik içindedir. Kısaca, kültürden başlayarak kent ve kentsel ortamda sağlıkla ilgili bazı özellikler üzerinde durulacaktır.

KÜLTÜR:

Kültürle ilgilenmek, kültürü bir disiplin içinde ele almak, birçok bilim dalının doğuşu ile karşılaştırılınca oldukça yenidir. Antropolojinin konusu olan kültür, üç rakamlı sayılarla anlatılacak kadar çok tanıma sahiptir. Bu demek değildir ki, kültürden söz edilince ne anlatılmak istendiği pek bilinmemektedir. Ancak kültür; sade vatandaşın, okumuş-yazmış, görmüş-geçirmiş, farklı birikimi olan kişi için kullandığı sıfat anlamında değildir. Kültürsüz bir kişi olmadığı gibi, kültür kişisel olmayıp toplumsal bir özelliktir. En kısa tanımlardan biri "insanın yaptığı yarattığı bütün" şeklindedir. Toplumsal ilişkiler ve kurumlar arası bağlantılar kültür aracılığı ile sağlanır. Kültür; evrenseldir, devamlılık arzeder, öğrenilir, paylaşılır, nadiren bilinçli bir şekilde idrak edilir, Her kültürde, davranış tarzları, görenekler, gelenekler ve kurumsallaşmış davranışlar gibi, kültür kalıpları bulunmaktadır, Kültürün oluşmasının kendine has kuralları vardır. Çok basite indirildiğinde, insanın temel sorunları ve bunlara verilen kültürel cevaplarla karşılaşılır. Hayatta kalmak için, beslenmek, dinlenmek, üremek ve sağlık; güvenlik için, siyasal organizasyon, savunma ve sosyal kontrol sistemleri; istikrar için değişmeye rağmen uyum sağlayan kurumlar; refahın artırılması, yaygınlaştırılması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için eğitim ve öğretim bunlar arasındadır. Bu sistem adeta içe dönük kapalı bir sistemdir, bütün üniteler birbirleriyle etkileşim içindedir ve birbirlerini besler, destekler. Toplumdaki insan davranışlarının karmaşık ağlarına sosyal organizasyon denilmektedir. Sosyal organizasyonun dinamik yapısı da sosyal süreç olarak tanımlanmaktadır. Fertleri birbirine yaklaştıran ve uzaklaştıran süreçler vardır. Dinamik olan bu yapı zaman içinde değişmektedir. Bu yönüyle sosyal bilimlerin temel ilgi alanını oluşturmakta ve değişme yasalarına ulaşmak ana hedef olmaktadır.

insan yukarıda işaret edilen genel kurallar çerçevesinde, farklı yaşam şekillerini benimsemiştir. Bunlardan biri de kent ve kentsel yaşamdır. Bu noktaya kolay gelinmemiştir. insanlık tarihi içinde kentle ilgili süreç, özel bir yer tutmaktadır.

KENT:

Dünya ve insanlık tarihine baktığımız zaman görünüm ilginçtir. Dün-ya'nın şekillenmeye başlamasından bu yana 4.5 - 5 milyar yıl geçmiştir, ilk bir milyar yılda canlı yoktur. Tek hücreli ilk hayat kıpırtılarından başlayarak çok hücreliler, omurgalılar, memeliler ve nihayet bilimsel adı "Homo sapiens sapiens" olan modern insan yer yüzünde görünmüştür. Dünyada yaşayan pek çok canlıdan genç olan insanın, kısa fakat ilginç bir hayat hikayesi vardır (Johnston 1982 : 212-213). Yaşı, bugün yapılabilen tahminle 40 bin yıl geriye kadar götürülebilmektedir. Yaşamının dört de üçü doğanın sunduklarını toplayıp, avlayarak geçmiştir. En büyük endişesi hayatta kalmayı başarmaktır. Bunu yapmıştır da. Doğa ile kooperasyona başlaması 8-9 bin yıl önceye rastlar. Bu döneme neolitik denilmekte ve avcı toplayıcılıktan yerleşik hayata geçilmektedir. Neolitikte birlikte köyler oluşturulmakta, hayvan yetiştirilmekte ve ziraat başlamaktadır. Antik kentlerin ortaya çıkması ise 4-5 bin yıllık bir geçmişi anlatmaktadır. Günümüzün modern şehirleri ise son 150-200 yılın ürünüdür (Saran 1986: 158). Kısaca, Dünya tarihi içinde insanlığın, insanlık tarihi içinde modern şehrin yeri bir nokta gibidir. Ancak bu son dakika küçümsenemeyecek bir adımdır. Henüz tam anlamıyla potansiyelleri bilinmemektedir, Medeniyet, bu yaşam tarzının ürünüdür ve geleceği ona bağlıdır, Kısaca kentsel yaşam şekli, kent kültürü, insanlığın tercih ettiği ve adeta geliştirmek ve paylaşmak için, koştuğu bir hayat tarzıdır. Durdurulması olanaksız, yönlendirilmesi mutlaka gerekli ve aksaklıkları süratle giderilmeyi bekleyen bir olgudur. Bu da kentlinin, kültürü ile yapacağı bir iştir, Kentsel yaşam ve kültürün kendine has özellikleri vardır, Bunlardan bazılarını sıralayacak olursak şunları söyleyebiliriz. Kentsel alanlar sayıca ve yoğunluk olarak kalabalık nüfuslu alanlardır. Bu alanlarda, ilişkilerin periyodu siktir ve birçoğu yüzyüze olması gerekmeyen tarzda ikincil türdendir. Nüfus kompozisyonu açısından; cinsiyet, yaş, milliyet, dil, din vb, birçok yönden heterojen bir yapı ve özellikler sergilenmektedir. Zenginliğin ve gücün merkezidir, ilginç olan, bu yapının işleyen bir sistem olması veya aksaklıklarına karşın işleyebilmesidir, Kentsel kültür; normları, değerleri, kuralları, kurumları ile kalıcı olmaya çalışmaktadır. Yeni olması nedeniyle henüz yeterince süzülmuş ve rafine olmuş değildir. Bir taraftan insanlar kentlere akmakta ve kentli olmaya çalışmakta; diğer taraftan, taleplerine aksamayan kültürel cevaplar aramakta ve kalıcı olmaları için uğraşmaktadır. Zor olmakla birlikte bütün dünya da kentleşme, hata yapa yapa başarılmak istenen bir süreç görünümündedir,

DÜNYA'DA KENTLEŞME:

Sosyal bilimlerde kır-kent ayrımı çeşitli ayraçlar **esas** alınarak yapılmaktadır. Bunlar arasında idari yapıyı esas alanlar olduğu gibi, nüfusu ön plana çıkaranlar ve farklı sosyo-ekonomik-kültürel değişkenlerin

kombinasyonundan oluşan karmaşık fakat doyurucu ayraçlar da bulunmaktadır. Temelde kır-kent ayrımı kutupsal bir ayrımdır. Bilinmektedir ki, bir kırsal yerleşim ünitesi bir anda kentsel bir yerleşim ünitesi haline dönüşmemektedir. Bu dönüşüm bir süreklilik içinde, adım adım gerçekleşmektedir. Söz edilen geçiş adeta gök kuşağının renkleri arasındaki gibi yumuşak olmaktadır. Bu nokta akılda tutulması gereken önemli bir özelliktir. Ancak, hangi ayraç kullanılırsa kullanılsın, sonuçta kırsal alanlar ile kentsel alanların ve bu yerleşme ünitelerinde yaşanan hayatın kendine has kuralları olduğu, en acemi göz tarafından bile hemen farkedilmektedir. Burada ayraç sorunuyla ilgili bu kısa hatırlatma ile yetinilecektir. Bu çalışmada ise, üzerinde durulan noktalar açısından hataya yol açmayacak olan, nüfus ayracı kullanılacaktır.

Dünya'da insanlar, kent kültürünün çekimine kapılmış, hızla kente koşmaktadır. Dünyada nüfus artışından çok daha hızlı bir kentleşmenin yaşandığı ve gün geçtikçe daha büyük nüfuslu kentlerin tercih edildiği, zaman içinde ortaya çıkan bir gerçektir. Dünya nüfusunun 1965'te % 35'i kentlerde yaşarken, 1990'da % 45'i kentlerde yaşar olmuştur ve 2015 de % 55'i kentlerde yaşayacaktır. Dünyada kentlerde yaşayan nüfus 2015'de 4 milyarı aşmış olacaktır. Bütün kıtalarda hızlı bir kentleşme söz konusudur. Güney Amerika, dünyanın en hızlı kentleşen parçasıdır ve 2015'de nüfusunun % 82'si kentlerde yaşayacaktır. Burayı Avrupa (2015'de % 78) ve Kuzey Amerika (2015'de % 77) takip etmektedir. Afrika (2015'de % 51), Asya ve Okyanusya'da (2015'de % 46) hızla kentleşme yolundadır (Camp. 1990). Kuşkusuz ülkeler de, içinde yer aldıkları kıta ortalamasının civarında bir değer tutturmaktadır.

TÜRKİYE'DE KENTLEŞME :

Türkiye de hızlı kentleşen bir ülkedir. Demografik bir kentleşme görünümü ağır basmakla birlikte, insanlar kentte yaşamayı istemektedir. Devlet istatistik Enstitüsü verileri, Türkiye'de nüfusun 1950'de % 25'i kentte yaşarken 1990'da bu oran % 59'a ulaştığını göstermektedir, Kentsel yerleşme üniteleri hem sayısal olarak, hem de barındırdıkları nüfus açısından hızlı bir artış içindedir. Kentsel nüfusun 1990'da % 62.2'i, 100 bin ve fazla nüfuslu yerlerde yaşamaktadır (Genel Nüfus Sayımı 1990). İşaret edilen bütün bu genel görünüm Türkiye'ye özgü olmayıp bütün dünyada paylaşılan ortak bir tercihtir.

insanlar yoğun nüfuslu yerleşme ünitelerinde yaşayınca, bundan temel demografik özellikleri etkilenmektedir. Türkiye'de kentsel yerleşmeler, daha fazla erkek nüfus barındırmaktadır. Kentsel yerleşme ünitesinin barındırdığı nüfus arttıkça erkek nüfus oranı da artmaktadır. Bu yapı; ancak büyük kentlerde, yaşlı kentli kadın nüfus tarafından biraz tersine döndürülebilmektedir. Aynı şekilde, ortalama yaşlar da yerleşmenin büyüklüğüne paralel artmaktadır, Ayrıca; bağımlılık oranı, kaba doğum oranı, bebek ölüm oranı düşmekte; okullaşma oranı eğitim kademelerinden yararlanma oranı, kitle iletişim araçları ve telefon vb, hizmetleri kullanma oranı artmaktadır. Başka bir deyişle kentler, gitgide olumsuzlukların ağır bastığı yerler diye düşünülse de, insanların daha iyiye eriştikleri alanlardır, insanlar bunu sağ duyularıyla hissetmektedir ve rakamlar da onları desteklemektedir.

Türkiye'de bütün kentsel yerleşme üniteleri aynı çizgide değildir ve aynı hızla değişmemektedir. Genelde, kentsel alanlara yönelik problemlerden söz edildiği zaman hemen akla İstanbul, Ankara, İzmir vb. büyük şehirler gelir. Gerçekten bu yerleşme üniteleri Türkiye'nin en büyük metropoliten alanlarıdır. Bu illerin kentleşme oranları, yani barındırdıkları kentsel nüfus, toplam nüfuslarının % 80 ve daha fazlasıdır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta, illerin kentleşme hızlarıdır. Türkiye'de kentleşme hızı açısından Akdeniz, Doğu Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin bazı illeri ön plana çıkmaktadır. Henüz bu bölgelerin kentsel problemleri Türkiye gündeminde yeterince yer almamaktadır. Hızla kentleşen bu yörelere özellikle dikkat edilmeli, iyi bir planlama ile yardım edilmelidir. Çünkü yeni kentleşen bu alanların kent kültürüyle ilgili yeterince birikimleri bulunmamaktadır ve kentsel yaşam deneyimleri kısıtlıdır. Oysa* çeşitli sorunları olsa da İstanbul gibi metropoliten alanlar, en azından 50 yıldır, milyonluk nüfus barındırma deneyimine sahiptir ve bu deneyim de küçümsenemez.

Türkiye'de kentleşme, köyden kente akan nüfus nedeniyle temposunu arttırmaktadır. Kentleşmeden söz edilince, iç göçlere de yer ayrılmalıdır.

TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇLER

Türkiye'de iç göçleri, bir II içindeki yerleşme üniteleri arasında gerçekleştirilen nüfus hareketlerini göz ardı ederek; doğduğu ilin dışına çıkan nüfus diye tanımlayacak olursak, 1950'de % 8.4 olan bu oranın 1990 % 24.1'e ulaştığını görürüz. Yani 1990 itibarıyla yaklaşık 15 milyon nüfus sosyalle olduğu ilin dışında yaşamaktadır. Türkiye'de bütün iller eşit oranlarda iç göçlere katılmasa da; hemen hepsi, zaman içinde daha fazla göç vermekte ve daha fazla göç almaktadır. Türkiye'nin bütün illeri, düne kıyasla bugün daha fazla nüfus hareketine sahne olmaktadır ve yarın, daha da fazlasını yaşayacaktır. Ancak bu hareketin yöneldiği çekim merkezleri, Türkiye yüzeyine dengeli dağılmamıştır. Göç edenlerin % 50'den fazlası İstanbul, Ankara, İzmir ve Kocaeli'ne yönelmektedir, Bunlar içinde İstanbul'un yeri ise, özeldir.

İSTANBUL:

İç göçlere katılan her üç kişiden biri İstanbul'a gelmektedir, İstanbul'da 1990 itibarıyla, başka il doğumlu nüfus, her saat 22-23 kişi artmaktadır, İstanbul'a hergün 539 nüfuslu bir köy, her ay 16.181 nüfuslu bir ilçe ve her yıl 194,177 nüfuslu bir kent eklenmektedir. Gelenler; mesken, ulaşım, İş, ekmek vb. bir dizi taleplerle dolu olarak gelmektedirler, Buna karşın İstanbul, zor da olsa yaşamaktadır. Dağına, taşına, deresine, suyuna, denizine, ağacına, havasına, tüm abidevi ve sade yapıtlarına.... ters, hatalı, bilinçsiz yaklaşımlar yapılsa da, herkesi kucaklamaktadır, İstanbul'da, her ilden yeterince İnsan vardır. Sivas, Kastamonu, Giresun ve

Kars'lıların temsil edilme oranı en üst düzeydedir. Düzenli ve artan bir tempo ile 1950'den bu yana nüfus gönderen tüm Karadeniz, iç Anadolu, illeri; sosyal kimlikleriyle ve İstanbul'da doğup büyüyen gençleriyle İstanbul'u oluşturmaktadır ve İstanbul'dur.

İstanbul 1945'den bu yana milyonu aşkın bir nüfusa sahiptir, il nüfusu 1990'da 7.309.190 ulaşmış olup bunun % 92.4'ü kentsel nüfustur. Bu ilin 2000 yılında 11 milyonluk bir nüfusu olacağı bilinmektedir, İstanbul'un nüfus dinamiği, idari yapıyı zorlamakta, kısa aralıklarla yeni ilçeler kurulma zorunluluğu doğmaktadır. Bu dinamizme karşın Çatalca, Silivri ve Şile ilçeleri dışında kalan ilçeler birbiri ile adeta bütünleşmiş ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde tek bir kentsel alan görünümü kazanmıştır. Bu metropoliten alanı, ilçeler bazında analiz eder ve her bir ilçenin mahalle bazında sahip olduğu nüfuslara bakacak olursak burada da oldukça şaşırtıcı bir gerçek ortaya çıkmaktadır, İstanbul'un kentsel alanındaki birçok mahalle 25 bin kişiden oluşmaktadır. Bu mahalleler, adeta tek başlarına bir kent nüfusu barındırmaktadır, İstanbul'da büyük nüfuslu mahallelerin en fazla yığıldığı ilçe Kadıköy'dür. Kadıköy aynı zamanda İstanbul'da ki en gelişmiş ilçeler sıralanışında Beşiktaş'tan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Metropoliten alan içinde kalan ilçeler, mahalle bazında 14 değişkene bağlı olarak analiz edildiğinde (mahallerde yaşayanların 7, mahallelerin 4 ve alt yapıyla ilgili 3 olmak üzere toplam 14 değişken), Kadıköy en iyi düzeyde olan ikinci ilçe olarak ortaya çıkmaktadır (Akkayan 1989), Ancak bu; gecekondusu, plansız sanayi ve küçük sanayi alanları ile diğer problemleri yok, anlamına gelmez. Kadıköy de İstanbul'un tüm problem yumağından yeterince pay almış durumdadır.

Buraya kadar Türkiye'de kentleşme ile ilgili bazı özelliklerden söz edilerek, hem genel görünüm anlatıldı, hem de aşağıda üzerinde durulacak "Kentsel yerleşmede sağlık" konusuyla ilgili verilerin ait olduğu yörenin görünümü takdim edildi. Bu nokta oldukça önemlidir, çünkü sosyal olaylar hiçbir zaman tek bir değişkenle açıklanamaz, Arkalarında pekçok noktaya ilintili değişken halkaları taşır, Bu kısa açıklamadan sonra, İstanbul Kadıköy'de yapılan Sağlık Antropolojisi ile ilgili bir araştırmanın verilerinde kısa bir gezinti yapabiliriz. Kentsel ortamda yaşayanlar, sağlık açısından bu ortamdan nasıl etkilenmektedir?

KENT ve SAĞLIK:

Bu başlık altında sunulacak bilgiler İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü tarafından yapılan "Kültür ve Sağlık" araştırmasının yayınlanan ilk sonuçlarıdır.

Ekim 1992 de başlayan çalışmada İstanbul'un Kadıköy ilçesi sınırları içinde kalan sahada tesadüfi (random) seçimle belirlenen 250 hanede mülakat uygulanmıştır. Mülakatlar Eylül-Ekim-Kasım 1993 de yapılmıştır. Her hanede, hane başkanının eşine Form-I olarak isimlendirilen mülakat soruları yöneltilmiş ve hanenin demografik özellikleri, semt, mesken, ekonomik hayat ve ana-çocuk sağlığını kapsayan bilgiler bu yolla toplanmıştır. Hanenin genel özellikleri derlendikten sonra, hane başkanı (HB), hane başkanının eşi (HBE) ve hanede varsa 12 yaşın üzerinde en ileri yaştaki 1 erkek (EÇ) ve 1 kız çocuk (KÇ) statüsündeki kişiye Form-II diye isimlendirilen diğer bir mülakat formu uygulanmıştır. Bu formda görüşülenin demografik özellikleri, anne ve babasının sağlık sorunları, sağlık uygulamaları, sağlığı etkileyen alışkanlıkları, sakatlık, göz, kulak-burun-boğaz, ağız diş sağlığı ile akut ve kronik hastalıkları, ameliyat, hastalıkta sosyal ilişkiler, ilaç, kanaat tutum ve davranışlar gibi ana konu başlıkları bulunmaktadır. Mülakat yoluyla derlenen veriler daha sonra oluşturulan kod formlarına geçirilmiş ve kodlanan malzeme bilgisayara girilmiştir. Veriler değişik ana ayrımlara bağlı olarak analiz edilmektedir.

Aşağıda sunulan sayısal veriler Form II mülakatları içinde bulunan HB (erkek) ve eşine (kadın) her ikisinde İstanbul doğumlu olanları ile İstanbul dışı doğumlu olanlarının analizini içermektedir. Eşlerden birinin İstanbul dışı doğumunun İstanbul dışı doğumlu olması halinde bu tür mülakatlar bu yaklaşımda değerlendirme kapsamına alınmamıştır. Bu uygulama ile İstanbul doğumluların, "kentli kadın (n=36) ve erkeği (n=33)", İstanbul dışı doğumlularında "yeni kentli kadın (n=140) ve erkeği (n=120)" yansıtacağı düşünülmüştür. Eşin, mülakat yapıldığı sırada hane dışında olması veya hayatta olmaması gibi durumlarda yalnız mülakat yapılan kişinin bilgileri kullanılmıştır.

Bu ön bilgiler eşliğinde sayısal verilere bakıldığı zaman kadın-erkek, kentli-yeni kentli arasındaki benzerlik ve farklar açıkça görülmektedir.

Bilimler, birer birer Felsefe'den ayrılarak kendi alanlarını belirlemişlerdir. Oluşan bilim dalları bilgi ürettikçe yeni yeni alt dallar ortaya çıkmıştır, işte bu dallardan birisi de Sağlık Antropolojisi alanıdır, insanı konu edinen Antropoloji Biliminin bir alt dalıdır. Sağlık Sosyolojisi gibi diğer disiplinlerle birlikte, ancak onlardan farklı olarak sağlık fenomenine açıklık getirmeye çalışmaktadır (Landy 1977: 11-12), Bir temel bilim olan Biyoloji'nin uygulama alanı olan Tıbbın konusu diye düşünülen "sağlık", 20. yy. başından bu yana gittikçe artan bir ivme ile temel sosyal bilimlerin alt dallarının ilgi odağı olmuştur. Bu bilim dalları insanlık tarihi kadar, hatta daha eski bir sorunun anlaşılmasına yardımcı olmaya çalışmaktadır. Günümüzde sağlık problemi sosyo-kültürel yapıdan ayrı düşünülemez, Hatta zaman zaman sorunun sosyo-kültürel yanı daha fazla hissedilir hale gelmektedir.

Burada sağlık sorununun sosyal açıdan görünümü antropolojik bir yaklaşımla ele alınmakta ve kent bağlamında kantatif verilerle konu ilenmektedir. Yer, zaman ve sınırlarına bağlı olarak çalışmanın, Sağlık, Antropolojisi, Genel Antropoloji ve konuya ilgi duyanlara katkı yapacağını umuyoruz.

KENTLİ VE YENİ KENTLİNİN SAĞLIK ÖZELLİKLERİ:

Türkiye'nin en büyük metropoliten alanı olan İstanbul'da doğanlarla, bu il'e sonra gelenlerin; cinsiyet ayrımı doğrultusunda sağlıkla ilgili bazı özelliklerini karşılaştırdığımız zaman ortaya çıkan görünüm oldukça ilginçtir,

Kuşkusuz sağlık konusu birçok değişkenin etkisi altında şekillenen bir olgudur, Burada yalnız cinsiyet, kentli ve yeni kentli ayrımı yapılmaktadır. Ancak Tablo:1 de görülen bazı sosyo-kültürel özellikler de bu gruplara eşlik etmektedir. Kentliler, yeni kentlilere kıyasla daha az sayıda hane nüfusuna sahip birimler halinde yaşamaktadır. Ortalama yaşları biraz daha ileridir. Örgün eğitim kurumlarında daha uzun süre eğitilmişlerdir. Çalışma hayatında aktif rol alma, erkeğin rolü görünümünde olması yanında; yeni kentlilerin hem kadın hem erkek olarak kentlilerden daha büyük oranda çalışmaları; kentte tutunmak için bütün olanakları kullanmak, emeklilik çağına henüz ulaşmamış olmak vb, nedenlerle ilintilidir, Sosyal güvenlik şemsiyesinden yararlanma, aktif çalışmayla bağlantılı ve erkeğin daha büyük oranda ulaştığı bir olanak görünümündedir. Kentlilerin bu konuda daha hassas davrandıkları gözden kaçmamaktadır, Sağlık probleminin varlığını gösteren yüzdelerle bakanlar, ilk ağızda kentlilerin bu konuda şanssız olduğunu düşünseler de, ileride gerçek görünümün bu olmadığını hemen fark edeceklerdir. Bir çok faktör yanında beslenmeyle de ilintili olan boy ve birçok sağlık problemi için risk faktörü olarak görülen kilo, burada ilk ip uçları olarak değerlendirilebilir (Tablo: 1). Gerçekte sağlık probleminin varlığından haberdar olmak da bir vasıftır. Bu vasıf kolay gelişmez. Eğitim vb. birçok değişkenin etkisindedir, gelişmesi nazlı bir çiçek gibidir.

TABLO 1: KONUŞULANIN BAZI SOSYAL VE FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

	KENTLİ ERKEK	KENTLİ KADIN	YENİ KENTLİ ERKEK	YENİ KENTLİ KADIN
ORT. HANE NÜFUSU (MEAN)	3.2	3.2	3.8	3.7
ORT. YAŞ (MDN)	46.0	45.9	44.0	41.0
EĞİTİMDE GEÇEN ORT. SÜR. (MEAN YIL)	12.5	10.3	9.5	7.3
BİR İŞTE ÇALIŞMA %'Sİ	75.8	13.9	76.7	18.6
SOS. GÜVENLİĞİN VAROLMA %'Sİ	39.9	47.2	84.2	34.3
SAĞLIK PROB. VAR OLMA %'Sİ	78.8	52.8	62.5	50.0
ORTALAMA BOY UZUNLUĞU (MEAN/M)	1.74	1.63	1.72	1.62
ORTALAMA AĞIRLIK (MEAN/KG)	78.0	64.0	73.3	64.4

TABLO : 2 KONUŞULANIN SAĞLIKLA İLGİLİ UYGULAMA, DAVRANIŞ VE TUTUMLARI

	KENTLİ ERKEK	KENTLİ KADIN	YENİ KENTLİ ERKEK	YENİ KENTLİ KADIN
SAĞ. İKEN PER. SAĞ. KONT. GEÇENLERİN %'Sİ	15.2	22.2	18.3	11.4
BİR NEDENLE LABORATUVAR TET. YAP. %'Sİ	87.9	94.4	80.0	90.7
BİR NEDENLE RADYOLOJİK TET. YAP. %'Sİ	72.7	83.3	75.8	81.4
BİR NEDENLE TANSİYON ÖLÇ. %'Sİ	87.9	97.2	75.0	92.1
TANSİ. KAÇ OLDU. BİLENLERİN %'Sİ	75.9	77.1	51.1	54.3
BÜYÜK TANS. ORT. KAÇ OLDUĞU (MDN)	12.3	11.6	12.3	12.7
KÜÇÜK TANS. ORT. KAÇ OLDUĞU (MDN)	8.0	7.6	8.1	8.1
DAHA ÖNCE VEYA HALEN SİGARA KUL. %'Sİ	87.9	61.1	85.0	47.9
ALKOLLÜ İÇKİ KULLANANLARIN %'Sİ	57.6	30.6	50.0	19.3
HAFTA İÇİ UYKUDA GEÇEN ORT. SÜRE (MDN/SAAT)	6.56	7.00	7.23	7.34
HAFTA SONU UYKUDA GEÇEN ORT. SÜRE (MDN/SAAT)	7.50	7.46	8.20	8.05
SÜR. VEYA ARASIRA UYKUSUZLUK ÇEK. %'Sİ	33.3	47.2	27.5	44.3
DAHA ÖNCE VEYA HALEN SPORLA UĞR. %'Sİ	90.9	55.6	43.3	21.4
ÜÇ ÖĞÜN DÜZENLİ YEMEK YİYENLERİN %'Sİ	51.5	66.7	70.0	73.6

Bozulan sağlığı düzeltmek; güç, acı veren, zaman isteyen, ekonomik kayıplara sebep olan, daha büyük teknik ve organizasyonel altyapıya gereksinimi olan bir yoldur. Esas olan kişiyi sağlıklı tutmaktır, Eğitimden, ekonomiyeye; eğlenceden, mutluluğa kadar her yerde etkili, verimli ve düzeyli olmanın ön şartıdır. Bütün bunlar periyodik sağlık kontrolü ile elde edilebilir. Türkiye'nin en büyük kentinin, gelişimi ve olanakları önlerde olan bir merkezinde, periyodik sağlık kontrolü yaptırma oranı % 25'e ulaşmamıştır (Tablo: 2). Kısaca Türkiye'de sağlık politikası ve kültürü, tedavi edici sağlık hizmeti ağırlıklıdır, Gerçekte güçlü olması gereken, koruyucu hekimlik hizmetleri çok kısıtlıdır ve yüzeyseldir.

Herhangi bir sağlık probleminde; teşhis ve tedavinin başarısı, yeterli ve gerekli tetkiklerle mümkündür. Bu noktada yüzeysel de olsa, kadınlar erkeklerden, kentliler yeni kentlerden daha iyi durumdadırlar. Herhangi bir nedenle, laboratuvar tetkiki, radyolojik inceleme, tansiyon ölçtürme gibi tıbbi uygulama ile tanışmış olma oranları, söylenenlerin yorumsuz kanıtlarıdır, Genelde kişi yaptırdığı tetkikleri doktoruna sunar, kendisi pek derinden ilgilenmez. Doktor için de, hastanın bulgularla yakından ilgilenmesi pek gerekli değildir, Bu görünüm Türkiye'de sağlık açısından bir davranış kalıbı oluşturmuştur. Kuşkusuz tıbbi alanda gelişme ve bilgi birikimi son derece hızlı ve ancak özel uzmanların ayrıntıyı, anlayabileceği şekilde artmaktadır. Fakat bunun bir kısmı topluma iner, onun bilgi haznesine yerleşirse hata payı azalır, koruma faktörü işleyebilir. Bugün ölümlere neden olan sağlık problemlerinin başında kalp ve ilgili problemler gelmektedir, Bu konuda yüksek tansiyon ciddi risk faktörüdür, Ancak tansiyonunun kaç olduğu hakkında bilgisi olan grup; özellikle kentliler ve cinsiyet açısından da kadınlardır. Yaşları daha genç olmasına karşın, yeni kentlilerin kan basınç değerlerinin yüksek olması, dikkatlerin yoğunlaştırılması gereken bir noktadır. Çünkü hem tansiyonlarının kaç olduğu ilgili ve muhtemelen bu konuda bilgili değildirlere, hem de risk faktörü yüksek olan bir grup oluşturmaktadırlar (Tablo: 2).

Sağlığı etkileyen alışkanlıklar içinde; sigara, alkollü içki gibi kötü olanlar ve yeterince dinlenme, spor yapma ve düzenli beslenme gibi iyi olanlar vardır. Kötü alışkanlık örnekleri olan sigara ve alkol kentlilerin ve erkeklerin hanesine yazılmış ödenecek fatura görünümündedir, Uykuya uzun zaman ayırmak vasıf ise, kentliler ve erkekler bu konuda pek iyi durumda değildir, ilginç olan nokta ise erkeklere kıyasla daha uzun uyuyan kadınlar nedense sık sık uykusuzluktan şikayetçidirler, işin stresle ilintili bir yönü olduğu hep söylenmektedir, Kentlilerin görünümünü bu yorumla açıklayarak, kadınların sorunlarına duygusallık boyutunu da eklersek, bir nebze de olsa işin içinden çıkabiliriz, Kanımızca bu sorunun üzerinde biraz uzunca düşünölmelidir. Kentsel yaşam yeni bir düzen anlamına gelmekte olup, beslenme alışkanlıklarını bile kendine uydurduğu bir gerçektir, Üç öğün düzenli yemek yeme alışkanlığı erkeği ve kadını ile kentlinin sürdüremediği

TABLO : 3 KONUSULANIN SAĞLIKLA İLGİLİ ÖZELLİKLERİ

	KENTLİ ERKEK	KENTLİ KADIN	YENİ KENTLİ ERKEK	YENİ KENTLİ KADIN
BİR NEDENLE GÖZ DOK. GİDENLERİN %'Sİ	87.9	88.9	71.7	65.0
GÖZÜ İLE İLGİLİ RAHATSIZLIğI OLAN %'Sİ	60.6	69.4	50.8	55.7
BİR NEDENLE K.B.B. DOK. GİDENLERİN %'Sİ	66.7	80.6	56.7	62.1
KULAğI İLE İLGİLİ RAHATSIZLIğI OLAN %'Sİ	12.1	16.7	13.3	22.1
BURNU İLE İLGİLİ RAHATSIZLIğI OLAN %'Sİ	15.2	25.0	12.5	17.9
BOğAZI İLE İLGİLİ RAHATSIZLIğI OLAN %'Sİ	12.1	33.3	17.5	25.0
DİŞLERİNİ FIRÇALAYANLARIN %'Sİ	93.9	100.0	86.7	87.9
DİŞLERİNİ FIRÇALAMAYA BAŞLAMA YAŞI (MDN)	11.0	8.0	15.6	11.9
ORTALAMA EKSİK DİŞ SAYISI (MDN)	5.8	4.5	6.4	5.4
SON BİR AY İÇİNDE HAST. GEÇİRENLERİN %'Sİ	27.3	41.7	37.5	50.0
EN SON KAÇ AY ÖNCE HAST. GEÇİRİLDİ (MDN/AY)	11.0	5.5	2.0	1.3
EN SON HASTALIğIN SÜRESİ (MDN/GÜN)	7.0	7.0	6.5	6.9
KRONİK HAST. OLANLARIN %'Sİ	33.3	58.3	47.5	62.1
KRONİK HAST. İÇİN SÜR. TEDAVİ OLANLARIN %'Sİ	54.5	71.4	31.6	40.2
HERHANGİ BİR AMELİYAT GEÇİRENLERİN %'Sİ	45.5	38.9	40.0	44.3
ORT. GEÇİRİLEN AMELİYAT SAYISI (MEAN)	2.1	1.7	1.5	1.7
İLK AMELİYATIN GEÇİRİLDİğİ YAŞ (MDN)	10.8	10.1	30.8	25.8
KAN BAğIŞINDA BULUNANLARIN %'Sİ	42.4	8.3	48.3	5.0
ORGAN BAğIİINDA BULUNANLARIN %'Sİ	6.1	5.6	1.7	1.4

bir tarz haline dönüşmektedir (Tablo: 2). Kentli ve yeni kentlinin genel görünümüyle ilgili bazı özellikler bu çizgiler içindedir. Sağlıkla ilgili diğer özellikleri de ilgi çekicidir diyerek, sözü bu özelliklere getirelim. Sağlık probleminin varlığı ile, ilgili uzmana başvurmak arasında bir paralellik vardır. Bu model içinde; elde bulunan olanaklar, problemin kişiyi kısıtlama ciddiyeti, olay karşısında devreye giren davranış ve düşünce kalıpları vb. bir çok nokta yer almaktadır. Görüşme yapılan kentli ve yeni kentlilerin, göz doktoruna başvurma ve gözle ilgili rahatsızlıklarının varlığına ait yanıtları, bu genellemeyi doğrulamaktadır (Tablo: 3). Kulak, burun, boğaz konusunda da durum aynıdır. Burada söz edilen konularda cinsiyet açısından görülen fark, kadınların sorunlarının daha fazla olduğu doğrultusundadır. Sorunun büyüklüğü aynı oranda etkili çözüm arama anlamına gelmez, kenti grubun yeni kentlilerden daha farklı davranması çok anlamlıdır, Kentliliğe has bir davranış ve düşünce kalıbının varlığını açıkça ortaya koymaktadır. Ağız ve diş sağlığı ile ilgili veriler de bu çıkarımı desteklemektedir. Diş fırçalamak, erken yaşta diş fırçalamaya başlamak, kentliliğe bağlı kazanılan bir eylem görünümündedir, Bu eylemde kadınların daha başarılı oldukları da bir gerçektir. Bu, kız çocuğun sosyalizasyonu sırasında, genel hijyenik standartlara uyması için verilen mesajların, daha kalıcı ve etkili tarzda yerine oturduğunu göstermektedir. Ağızdaki eksik diş sayısının fazlalığı da, ağız diş sağlığı standardının bir göstergesidir. Burada da kentli ve kadın grubundaki ayrıcalık görülmektedir (Tablo: 3), Son bir ay içinde hastalık geçirenlerin oranları da sağlıkla ilgili ilginç özelliklere dikkat çekmektedir. Son bir ay içinde, Kentliler yeni kentlilerden, erkekler kadınlardan daha az hasta olmuşlardır, Bu sonuç üzerinde yeterince düşünülmemelidir. Hızla kentleşen Türkiye'de, uğraş tarzı ziraatten; sanayi, ticaret ve hizmet alanına geçmektedir, Bu değişmeye eşlik eden iş gücü kaybı, ciddi bir problem görünümündedir, Ziraatin bu türlü aksamaları tolere edebilmesi ile diğer sektörlerin aynı işi yapması açısından büyük farklar vardır. Daha fazla yeni kentli ve kadın istihdam edilmesi ile birlikte, alınacak verim konusu üzerinde durulmalıdır, işveren, sendika, gönüllü kuruluşlar vb, odaklara, bu konuda ciddi işler düşmektedir. Hastalık geçirme sıklığı ve hastalıkta geçen süre de, sözü edilen açıklamalara yeni boyutlar katmaktadır, Yeni kentliler, daha sık hasta olmaktadır, muhtemelen yeterince iyileşmeden günlük uğraşlarına dönmektedirler (Tablo: 3). Burada da, kazanılan bir davranış kalıbının varlığından söz etmek hatalı olmayacaktır. Sağlık problemlerine yerinde ve zamanında müdahale yapılmayınca karşılaşılan manzara olayın kronikleşmesidir. Kronikleşmiş sağlık problemi olanlar içinde kentliler ve erkekler karşıt gruba nazaran daha iyi durumdadır, Kronik sağlık problemi demek sürekli ilgi ve bakım anlamına gelmesine karşın, bu davranış özelliğini kazanmak kolay değildir. Kentli grubun kadın ve erkeği ile gösterdiği fark, bu konuda başarıya giden yolu göstermektedir. Bazı sağlık sorunlarına da cerrahi çözüm gerekir. Herhangi bir cerrahi müdahale geçirenlerin oranları büyükten küçüğe doğru; kentli erkek, yeni kentli kadın, yeni kentli erkek ve kentli kadın dizilişindedir. Ortalama geçirilen operasyon sayısı da benzerlik içindedir. Dikkat çeken ilginç nokta ise, ilk cerrahi müdahalenin yapıldığı ortalama yaş göstergesindedir. Kadın ve erkeği ile kentliler 10 yaş civarında ilk defa cerrahi müdahale ile tanışmışlardır. Yeni kentlilerin bu açıdan görünümü ise, 25 yaşın üzerinde böyle bir eylemle karşılaşmaları doğrultusundadır (Tablo :3). Bu tablo hemen akla; kronik problemler, sık hastalanma, iyileşme sürecinde süreyi kısa tutma vb. eğilimleri getirmektedir, Çağdaş yaşam gereği sağlıklı insanların, kendileri ve problemin olanlar için yapmaları gereken davranışlar vardır, Bu davranışların başında kan ve organ bağışında bulunmak gelmektedir. Ancak Türkiye'de bu konuda çok problemlerli bir yapı bulunmaktadır. Sayısal veriler kan verme konusunda erkeklerin askerlik nedeniyle zorunlu olarak bağış yaptıklarını göstermektedir, Organ bağışında ise oranlar % 10'lara bile ulaşamamıştır. Her iki alandaki gönüllü bağış yapma eğilimi ise kentlilerin geliştirmeye başladığı bir davranış kalıbıdır. Ancak henüz işin çok başında bulunduğu da bir gerçektir,

SONUÇ:

Yapılan açıklamalar ve sunulan sayısal verilerden sonra, uzun bir sonuca ihtiyaç olmadığı bir gerçektir, Ancak burada, bir iki noktaya tekrar dikkat çekme yerinde olacaktır. Sağ duyu ile kentlere akın etmek için karar verenler ne derece haklı bir hareketi gerçekleştirmektedir? Temel sorunlar arasında yer alan sağlık konusuna bile daha iyi cevap vermenin yolu olarak kentleri görmekteki başarıları tartışılabilir mi? Kuşkusuz hayır, Yapılması gereken; küreselleşme sürecinde, ortak eylem olan kentleşmeyi gerçekleştirenler, daha yerinde organizasyonlarla yön vermek ve yardım etmektir,

KAYNAKÇA:

Akkayan, Tayları

1989 "Mahallesiyile, Muhtarıyla: İstanbul", **Cumhuriyet Gazetesi (16-18 Mart 1989)**.

Camp, Sharon L.

1990 **Cities: Life in The VWorld's 100 Largest Metropolitan Areas**,

Washington; Population Crisis Committee.

1993 **Genel Nüfus Sayımı 1990, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri**, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Johnston, Francis E.

1982 **Physical Antropology**, Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown Company Publishers. Landy, David

1977 **Culture, Disease and Healing**,

New York: Macmillan Publishing Co., Inc. Saran, Nephon

1986 "Göç ve Kentleşme", **Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi**, sayı: 4.

TOPLUM ÖRGÜTLERİNDEN :

DİSK / OLEYİS*

Dünya Turizm Örgütü'nün 27 Eylül'ü **Dünya Turizm Günü** olarak ilan etmesi karşısında IUF (Dünya Otel, Lokanta, Gıda, Tütün ve Yardımcı işkolları Sendikaları Federasyonu) Otel, Lokanta ve Yiyecek-içecek sektöründeki alt birimi HRC, 1985 yılında Estoril'de (Portekiz) toplanan turizm konferansında bu günün **Dünya Turizm İşçileri ve Sendika Günü** olarak kutlanmasına karar verdi.

Çünkü turizm işverenleri ve konuyla ilgili resmi kurumlar Turizm Gününde işçilerin ve sendikaların karşı karşıya olduğu sorunları özellikle gözardı etmekte. HRC aynı günün **Turizm İşçileri ve Sendika Günü** olarak kutlanmasıyla konunun bu yanına vurgu yapılmasının sağlanabileceği inancından hareket etmiştir. Bu yıl IUF sekreteryası 27 Eylül'ü uzun vadeli bir mücadele programının başlangıcı olarak belirlemiştir. Program, yeni teknolojik gelişmelerin sektör üzerindeki etkilerinin kontrol altına alınmasını, işçilere yönelik tehditlerinin ortadan kaldırılmasını hedefliyor.

Özellikle son bir kaç yıldır teknolojik gelişmelerin turizm sektörüne taşınmasıyla, işyerlerinde ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Ülkemizde de yaşanan ve aşağıda sıraladığımız bu sorunlar acil çözüm beklemektedir,

TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN TURİZM SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Sendikalar dünya çapındaki teknolojik değişme ve gelişmeleri izlemek, kavramak ve gerekli önlemleri almak zorundalar, Çünkü istihdamdan personel eğitimine, işçi sağlığı ve iş güvenliğinden sendikal haklara kadar geniş bir çerçeve teknolojidenden etkilenmektedir.

Örneğin, teknolojinin hazır gıda sanayiinin gelişmesine olanak tanınması mutfak bölümünü etkilemekte; Otel ve restoranlar giderek daha fazla hazır gıda kullanmaktadır, Sonuçta bu, mutfak bölümünde daha az işçi istihdam edilmesi anlamına geliyor.

Ön büro veya muhasebe servisinde bilgisayarların yaygın kullanımı bu bölümlerde benzer sonuçlar yanı sıra çalışanların sağlıklarıyla ilgili problemler de doğuruyor.

Personel eğitimi açınsındansa yeni teknolojilerin işçiler lehine yararlanılacak özellikleri vardır. Ancak bundan yararlanabilmek konuyu derinliğine bilmekten ve sürece etkin müdahale edebilmekten geçiyor.

Teknolojik olanaklar bilginin daha kolay ve çabuk edinilebilmesine olanak tanıyor, Bu açıdan sendikalar, terfi ve vasıflı yeni işçi alımı sözkonusu olduğunda mevcut personelin değerlendirilmesinde ısrarlı olabilirler. Yeni malzeme ve yeni çalışma metodlarının işçilere öğretilmesi için işletme içi eğitim ya da işbaşı eğitimi dediğimiz olaya ağırlık verilmesi işçilerin iş güvencesini sağlam temellere oturtacaktır.

Ancak meselenin bir de işçi aleyhine yanı vardır, işverenler personel eğitimi adı altında, işçiye kısa süreli kurslar vermekte ve aynı işçiden önceki işi yanı sıra bir başka ek iş daha görmesini istemektedir.

Bu nedenle Personel eğitimleri ve bunun sonucu yapılan terfiler sendikamız tarafından araştırılmakta, işyerlerinde bu konuda denetimler sürdürülmektedir.

Teknolojik gelişmelerin işçi ve sendika aleyhine en önemli sonucu hepimizin bildiği gibi taşeronlaşmadır. Bu uygulama bir çok işyerinde sendikasızlaştırmanın baş nedenidir.

Taşeron firmaların varlığı, işletmelere normal zamanlarda en az sayıda işçi ile çalışma, çeşitli departmanları sürekli işler tutmama, sendikal mücadeleyi kırma olanağı vermektedir.

Bunun sonucunda bir işyerindeki işçiler taşeronlaşmanın artmasıyla birlikte güvensiz koşullarda, daha az ücretle çalışmayı kabullenir hale gelmektedirler. Sendikamız taşeronlaşma konusunda kesin tavırlıdır. Sektör işçilerinin taşeronlar aracılığıyla vahşice sömürülmesine meydan verilmeyecektir.

Ama taşeronlaşmanın bugüne kadarki gelişimi izlendiğinde işverenler açısından da olumsuz sonuçları olduğu gözlenmiştir. Bu olumsuzlukların başında taşeronlara yaptırılan işlerde kalitenin düşmesidir, ikinci olaraksa, mafyalaşan taşeronlar asıl işverenin başına bela olabilmektedir,

işçi sağlığı ve iş güvenliğiye teknolojik değişikliklerin bir başka önemli sonucudur. Her yeni makine ve her yeni iş metodu işbaşındaki işçinin sağlığını ve güvenliğini risk altına atmaktadır. Teknolojik ilerlemelere rağmen iş kazalarında bir azalma olmamakta, tersine kaza sonucu oluşan tahribatın boyutu büyümektedir.

Bu nedenle sendika olarak işyerine getirilen her teknolojik yeniliği denetlemeli, gerekli önlemlerin alınmasını savunmalı, hatta işçi zararına olacak değişiklikleri önlemekte kararlıyız,

Türkiye'nin imzalamış olduğu 158 sayılı ILO sözleşmesi bize bu ve benzeri konularda işverenden talepte bulunma hakkı da tanımaktadır. Örneğin, bir işletmeye getirilmesi düşünülen yeni teknoloji nedeniyle işçi çıkarılması gündemdeyse bu konunun önce sendikayla görüşülmesi ve alternatif çözümler üretilmesi tartışılmalıdır. Karşılıklı iyi niyet bunu gerektirmektedir, işverenlerin bu iyi niyeti göstermelerini ve sıkça sözünü ettikleri karşılıklı uzlaşmayı özellikle bu konuda göstermelerini bekliyoruz.

Bütün bunlar yanı sıra, teknolojik gelişmeleri hizmet kalitesini arttıracak şekilde izlemeyi ve uygulamayı da ihmal etmeyeceğiz, **Sendikalı bir işyerinde hizmetin en iyisini vermek hedef olmalıdır.**

Bu, sendikalaşma konusundaki önyargıları kıracağı gibi, işverenlerin rekabetten olumsuz etkilenmesini değil tersine olumlu etkilenmesini de sağlayacaktır. Sendikasız bir işyeri hizmet kalitesi bakımından sendikalı bir işyeriyle zor rekabet edebileceğini kavramalıdır.

Bunu sağlamanın da bizim üzerimize düşen görev olduğu inancındayız.

Dünya Turizm işçileri ve Sendika günü dolayısıyla bütün turizm işçilerini kutluyor; daha güzel bir gelecek, daha iyi çalışma koşulları için onları sendikalaşmaya ve sendikamız çatısı altında toplanmaya çağırıyoruz.

* 27 Eylül Dünya Turizm işçileri ve Sendika Günü dolayısıyla DİSK/OLEYİS Sendikası Genel Başkanı, Enver Öktem'in konuşması.

ÇOCUK EMEĞİ

1) TİCARİ TARIM VE BALIKÇILIKTA ÇOCUK EMEĞİ

Dünyadaki çocuk işçilerin çoğu herhangi bir şekilde tarımla ilgisi olan işlerde çalışmaktadır. Bunlar da genellikle geçimini tarımdan sağlayan ailelerden gelen, coğrafi koşullar ya da politik nedenlerle geri kalmış bölgelerde yoksulluk içinde yaşayan çocuklardır, Ancak dünyanın bu en yoksul kesimi için, kendi geçimi için tarımla uğraşmakla başkasının yanında ücretli tarım işçisi olarak çalışmak arasında çok fazla fark yoktur. Pek çok ülkede aileler kendi verimsiz toprakları nadastayken başkalarının daha verimli topraklarında çalışmak için göç etmekte ve yılın yarısından çoğunu bu şekilde geçirmektedir.

Bu nedenle tarım sektöründe çalışan çocukları incelerken yalnızca çalıştıkları yerdeki sorunlarına yönelik çözümler bulmak yeterli değildir; aile çiftçiliği, toprak ve tarım reformu, iş piyasasını etkileyen yapısal değişim programları ve mal fiyatını belirleyen uluslararası piyasa mekanizmaları da dikkate alınmalıdır.

Aşağıdaki ülke örnekleri, tarımda çalışan çocukların sorunlarını tanımlamaktan çok, gözönüne sermeye yöneliktir:

A) Amerika Kıtası

1. Brezilya: Ülkede çocuk emeği 1970'te toplam iş gücünün % 6,1'ini oluştururken 1994'te bu pay % 18'e yükselmiştir. Yasal çalışma yaşı olan 14'ün altında 1,400.000 çocuk işçi vardır ve bunların yaklaşık yarısı konfeksiyon ve tekstilde çalışmaktadır, Ancak resmi olmayan sektördeki tarım işçiliği de küçümsenemeyecek boyutlardadır, Toprak sahipleri hala kendilerini yasalardan üstün gördüklerinden, özellikle Brezilya'nın dünyanın en büyük üreticilerinden olduğu şeker endüstrisinde kölelik ve zorla çalıştırılma yüksek oranlardadır,

Geçici işçi olarak çalışmak için kendi toprağını terk etmek zorunda kalan küçük çiftçiler aileleriyle birlikte şehirlerin kıyısındaki gecekondu bölgelerine yerleşmekte, o bölgedeki tarım ve sanayi için hazır iş gücü oluşturmaktadır. Ailenin geliri yeterli olmadığından çocuklar da çalışma yaşamına katılmak zorunda kalmaktadır. Çocukların bu şekilde çalışmaya başlaması ucuz iş gücü demek olduğundan işverenlerce bir fırsat olarak kullanılıp ücretler düşürülmektedir.

Bu çalışmanın çocuklar üzerindeki etkileri konusundaki raporlar ürperticidir. Gazetelerde dört kişi birden bütün gün ilaçlı şeker kamışı tarlalarında çalıştıkları halde toplam gelirleri asgari ücreti ancak bulan ailelerden söz edilmektedir. Şeker kamışı işçilerinin çoğu işe 7-13 yaşları arasında başlamaktadırlar, **2. Şili :** 1992'de hükümet tarafından bir konferansta sunulan rapora göre Şili'de yoksulluk Pinochet rejimi sırasında dramatik olarak artmıştır, 13 yaşın altındaki çocukların % 54'ü, 14-24 yaş grubunun ise % 47.3'ü yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

Son yıllarda Şili'deki iş gücü yoğun bir yeniden yapılanma geçirmiştir. 1970'lerde % 30 olan endüstride çalışan işçi oranı bugün % 10'a inmiştir. Endüstrinin yerini ülkenin doğal kaynaklarını işleyen ve sömüren sektörler almıştır. Meyve-sebze, orman ve deniz ürünlerini pazarlamada düşük ücretli mevsimlik işçiler çalıştırılmaktadır. Çalışma yasasında yapılan değişiklik sonucu işverenler düzenli ve tam zamanlı işçi çalıştırmak yerine yarı zamanlı, geçici ve sözleşmeli işçileri yeğlemektedirler. Çalışan çocukların sayısı hakkında bir istatistik olmamasına karşın bu koşullarda oranın yükselmekte olduğu tahmin edilebilir,

3. Kolombiya: Adalet ve Barış Komisyonu'na göre 17 yaşın altındaki 4 milyon çocuktan % 33'ü çalışmaktadır. Bunlardan yalnızca % 2'si sosyal güvenceye sahiptir ve yasal olarak çalıştırılmaktadır. Aynı raporda kırsal bölge nüfusunun % 24'ünü 6 ile 18 yaşları arasındaki çalışan çocukların oluşturduğundan sözedilmektedir. Tarım sektöründe çalışanlar hakkında rakam yoktur ancak kahve ve dış satıma yönelik diğer tarım iş kolları Çocuk Emeği inceleme Bürosu tarafından araştırılmaktadır.

4. Dominik Cumhuriyeti: 1990 ile 1993 yılları arasında çok sayıda Haitili çocuk zorla çalıştırıldıkları şeker tarlalarından kurtarılmıştır. Bir papaz olan Edwin Paraison'un çabalarıyla çocuklardan yüzlercesinin kaçmalarına yardım edilip anne-babalarının yanına dönmeleri sağlanmıştır. Tarlalarda çalışan çocuk sayısı şimdilik azalmıştır ancak ekonomik koşullara bağlı olarak, önlem alınmadığı takdirde yeniden artabilir,

5. Guatemala: Parça başına verilen ücret çok düşük olduğundan çocuklar da aileleriyle birlikte şeker ve kahve tarlalarında çalışmak zorunda kalmaktadır, Günlük asgari ücreti çıkarabilmek için işçilerin bir çocuğun yardımıyla çalışması gerekmektedir. Bu ücretlendirme devam ettiği sürece de çocukları tarlalarda çalışmaktan alıkoymak mümkün olmayacaktır.

6. Meksika: Son on yılda yaşam standartlarındaki düşüş çocuk emeğinde olağanüstü bir artışa yol açmıştır. 2-10 milyon çocuğun yasal olmayan yollardan fabrikalarda, tarlalarda, tehlikeli işlerde ve sokaklarda çalıştığı tahmin edilmektedir. ABD'de ise onbinlerce göçmen Meksikalı çocuk yaşamlarını kazanabilmek için ailelerinin yanında çalışmak zorundadır, Aralık 1994'te para biriminin çökmesi, ABD'ye tarım ürünleri dış satımının artması, 1993'teki anayasa reformu ile çiftçilerin topraklarını yitirmeleri çok büyük olasılıkla çalışan çocuk sayısında artışa yol açmaktadır, Bu konuda kesin rakamların elde edilmesi için çalışmalar yapılması gereklidir.

7. Peru : 1992'deki hükümet raporuna göre ülkede 15 yaşın altındaki 7.5 milyon çocuktan 1.1 milyonu resmi olmayan sektörde olağanüstü yoksulluk içinde çalışmaktadır, Raporda çocukların sendika kurmasına izin veren, yetişkinlerle eşit ücret ve haklar tanıyan yeni yasadın söz edilmekte; ancak çocukların ülkede en çok sömürülen, en düşük ücreti alan ve en kötü koşullarda çalışan işçileri olduğu da vurgulanmaktadır.

8. Amerika Birleşik Devletleri : Bu

konuda tutulan kayıtların azlığına rağmen Amerikan Çiftçiler Birliği, ABD'de 800.000 çocuğun tarım işkolunda göçmen işçi olarak çalıştığını tahmin etmektedir. Bu çocuklar tarım dışı işkollarında çalışanlardan daha erken yaşta işe başlamakta, daha tehlikeli işlerde daha uzun saatler çalışmaktadırlar. Yasaların yeterli uygulanmaması sonucu 100,000 çocuğun da tarımda yasa dışı olarak çalıştığı düşünülmektedir.

Yetişkin işçileri korumakta yetersiz kalan iş güvenliği standartları çiftlik ve tarlalarda çalışan çocukları koruma konusunda daha da yetersizdir. Zehirli böcek öldürücülere sürekli olarak sunuk kalma kanser, ishal ve cilt dökün-tülleri gelişme riskini artırır. Çocuklarda bu maddeler için güvenli sınırlar şüphesiz ki erişkinlerden daha düşüktür, Bu iş kolunda mesleki risk o kadar yüksektir ki, tarımla uğraşan evlerin % 44'ünde en az bir hasta birey vardır ve tarım iş kolunda meslekle ilgili ölümler diğer iş kollarından 4 kat fazladır, ABD tarım sektöründe çalışan çocuklar, özellikle de aileleri yoksul ve göçmense, eğitimlerini sürdürmede büyük güçlüklerle karşılaşmaktadırlar, Bazı bölgelerde çocukların çalışma saatlerinin artırılması yönünde gelen baskılara karşı hükümet, tarımda çalışan çocukların okul başarılarının düşük ve devamsızlık oranlarının yüksek olduğunu gösteren araştırmalara dayanarak karşı çıkmaktadır.

ABD'deki tarım işçilerinin yaklaşık yarısı yoksulluk düzeyinin altında yaşamaktadır. Çocukların çalışma nedeni ise ailenin gelirini artırarak en azından temel gereksinimlerin karşılanmasını sağlamaktır. Çocuk İşçiler, ücretin parça başı ödendiği işlerde ailelerine yardım etmekle yasa dışı olarak çalışmakta ve ailenin iş gücünü artırmaktadırlar.

B) Afrika

Afrika'da çocuk emeğindeki artışın en büyük nedeni, 19 Afrika ülkesinin ekonomisini düzeltmek için IMF ve Dünya Bankası tarafından önerilen yapısal değişikliklerdir. Bu önlem paketleri, devletin sosyal hizmet verme ve devlet dışı kuruluşlar yoluyla işverenlik sağlama rollerini sona erdirmiştir. Bunun sonucu olarak erişkinleri etkileyen işsizlik ve ekonomik sıkıntılar çocukları erken yaşta iş yaşamına girmeye zorlamaktadır.

Afrika'da özellikle şu üç ülkedeki durum, çalışan çocuk sorununu tipik olarak yansıtmaktadır:

1. Mısır : Mısır hükümetinin rakamlarına göre 1974 ve 1984 yılları arasında 6-12 yaş arası çalışan çocuk sayısı neredeyse 4 katına çıkmıştır. Bugün ülkede 1,5 milyon çocuk çalışmakta ve toplam iş gücünün % 10'unu oluşturmaktadırlar, Bu sayıya sokaklarda dilenerek yaşayan binlerce evsiz çocuk dahil değildir. Özellikle pamuk tarlalarında çalışan bu çocukların sayısındaki artış, UNICEF tarafından 1991 yılında yapılan bir araştırmada eğitim programlarının yetersizliğine ve yetişkinler için "ağır işleyen" bir ekonominin varlığına bağlanmıştır.

2. Zambia : Ülkede 4 yıldır uygulanan ekonomik reform programı çocuk işçi sayısını olağanüstü derecede artırmıştır. Hükümet rakamlarına göre 7 yaşın üzerindeki nüfusun % 52'si ekonomik olarak aktiftir. 1994'te 12 yaş ve üzerinde çalışan çocuk sayısı 2.7 milyondur, Ekonomik sıkıntılar yüzünden gitgide daha çok aile çocuğunu okula göndermekte zorlanmakta ve işe sokmaktadır, Endüstride daha etkin uygulanan çocuk emeğini düzenleyen yasalar tarım ve çiftçilikte bu kadar etkin olamamaktadır.

3. Zimbabve : 7-14 yaş arasında 240.000 çocuk tarlalarda resmi olmayan bir şekilde çalışmaktadır. Özellikle ticaret amacıyla işletilen tarlalarda düşük ücretler karşılığı uzun saatler çalışan çocuklar ailelerinin geçimine katkıda bulunmak için zorunlu olarak iş yapmaktadır. Çalışan çocuğun kendine ait geliri ya da sosyal hakları bulunmamaktadır. Çalışan çocuk sayısındaki artışın bir nedeni yeni ekonomik politikalara bağlı olarak okulların ücretli hale getirilmesi, diğeri ise AIDS epidemisine bağlı olarak ailenin geçimini sağlayan anne ve babanın kaybıdır.

C) Asya

1. Endonezya : IPEC tahminlerine göre ülkede 2.4 milyon çocuk çalışmaktadır, Bu rakama 10 yaşın altındaki çalışan çocuklar dahil değildir. Bunların çoğu şehirlerin dışındaki tarlalarda ve ailelerinden uzakta çalışmaktadır. Sumatra'daki balıkçılık platformlarında ise yüzlerce çocuk çok az ücretle, çok tehlikeli koşullar altında çalışmaktadır.

2. Filipinler : Bütün ülkedeki tarla-arda çocukların çalışması alışılmış bir durumdur. Çok düşük ücretler alan yetişkinlerin, çocuklarını tarlada yanlarında çalıştırmak ya da ücretli işçi olarak vermek dışında seçenekleri yoktur. Filipinler'de çalışan çocuk sayısını saptamak hem bildirim eksikliği, hem de "yeraltı" sektöründe çalışan çocukların fazlalığı nedeniyle çok zordur. Son tahminlere göre çalışan çocuk sayısı 5.5 milyon olup ülke iş gücünün dörtte birini oluşturmaktadır. Bunların da yaklaşık % 70'i tarım sektöründe çalışmaktadır, Bu çocuklar erken yaşta ağır iş görmeye bağlı olarak fiziksel yönden az gelişmekte ve beslenme bozuklukları, kansızlık, solunum hastalıkları ve paraziter hastalıklarla karşılaşmaktadırlar.

Cordillera bölgesi : Filipinler'in kuzeyindeki bu bölgede çocuklar sebze tarlalarında, ağaç ve sepet işleri yapımında ve inşaatlarda çalışmaktadırlar. UNICEF işbirliği ile yapılan bir araştırmaya göre haftada 6 gün 10 saatten fazla çalıştırılan çocuklar günde ortalama 95 sent almaktadırlar. Bu çocuklar böcek öldürücülere, zehirli kimyasal maddelere ve ağır fiziksel yüke sunuk kalmaktadırlar.

"Muro ami" balıkçılık yöntemi : Yüzücü ve dalgıçların çoğunu 12-14 yaşındaki çocuklar oluşturmaktadır ve yaptıkları iş son derece tehlikelidir. Yasaya göre 18 yaşından küçüklerin derin deniz dalgıçlığı yapması yasak olduğu halde işverenler buna uymamaktadır.

2) ZORLA ÇALIŞTIRILMA VE KÖLELİK

Kölelik özellikle Güney Asya'da geleneksel ve resmiyet kazanmış olmasına karşın dünyanın öbür bölgelerinde de görülmektedir. ILO'nun tanımına göre zorla çalıştırılma, kişinin kendi isteğiyle çalışmadığı ve

bıraktığı takdirde cezalandırılma tehdidi altında olduğu herhangi bir iş ya da hizmet üretme durumudur. Bu geniş tanım aile dışında çalışan çocukların çoğunu kapsamaktadır (ailesi tarafından bir işverenin ya da toprak sahibinin yanına verilen, farklı bir kast ya da etnik gruptan olduğu için diğerlerinin hizmetinde çalışan, toplumsal baskı ile fahişeliğe sürüklenen çocuklar). Zorla çalıştırılmaya bir örnek olarak Hindistan'da ipek eğirme işinde çalışan çocuklar verilebilir, Fabrika sahipleri yoksul ailelere 100 dolar kadar pir para vererek çocuklarını "kiralamakta" ve aile bu parayı geri ödeyene kadar çocuk orada çalışmaktadır. Raporlarda her ne kadar çocuklara düzenli ücret ödendiğinden söz ediliyorsa da işyerindeki, çalışma süreleri tümüyle ailenin başlangıçta borç alınan parayı geri ödeme kapasitesine ve isteğine bağlıdır.

Diğer ülkelerden kölelik ve zorla çalıştırılma örnekleri ise şu şekildedir:

1. Peru : 1994 yılında ILO Uzmanlar Kurulu Madre de Dios'taki altın madenlerinde işçilerin kandırılarak çalıştırıldığını ortaya koydu, işçilerle 90 günlük sözleşme yapıyor ve bu sürenin sonunda yaşadıkları yere geri dönmeleri için yol masraflarının ödenmesi gerekiyordu. Ancak bu para genellikle ödenmiyor ve ücretler de son derece düşük olduğundan işçiler çalışmaya devam etmek zorunda kalıyorlardı, Hastalıklar, kazalar ve işverenin kötü davranışı çoğu çocuk olmak üzere pek çok işçinin ölümüne neden oluyordu.

2. Sri Lanka : Çocuk emeği ülkede resmen sona erdirilmiş olmasına karşın ev hizmetçiliği önemli bir istisna oluşturmaktadır. Çocuk hizmetçiler genellikle kırsal kesimden şehirlere araçlar tarafından getirilir, aileleriyle bütün bağları kopar ve çalıştıkları eve mahkum hale gelirler. Evlerde cinsel ve fiziksel çeşitli kötü davranışlara sunuk kalmaktadırlar.

3. Sudan : 1994'teki ILO raporuna göre Sudan'da özellikle azınlıktaki kabilelerin üyeleri kölelik, köle ticareti, zorla çalıştırılma ve benzeri durumlar yaşamaktadır. Çocukların satılması ve oradan oraya sürülmesi örgütlü ve politik olarak özendirilen bir hareket halindedir.

4. Tayland : Yoksul kırsal bölgelerden büyük şehirlere gelen çocuklar çok uzun saatler çalışmaya zorlanmakta, hapse girmekte, aileleriyle haberleşememekte, dövülmekte ve başka şekillerde istismar edilmektedir. Polis verilerine göre 400.000 fahişeden % 40'ı 16 yaşın altındadır.

3) ÇOCUK EMEĞİNİN SONLANDIRILMASINDA HÜKÜMETLERİN VE GÖNÜLLÜ KURULUŞLARIN ÖNEMLİ ÇABALARI

ILO/IPEC ikinci aşamasına girerken daha önce yapılan hatalar (amaca yönelik somut bir program olmadan gönüllü kuruluşlara önemli miktarda maddi kaynak sağlamak gibi) düzeltilmeye çalışılmaktadır. Geçen dönem alınan başlıca eleştiri hükümetlerin ilgilenmeye istekli olmadığı bazı alanlar ve iş kollarında ILO'nun da fazla ilerleme kaydetmemesiydi. Risksiz ve tartışmasız alanlarda yürütülen projeler başarılı olsalar da sorunun kökenine inmede ya da politik kararlılık sağlamada fazla etkili olmuyordu.

Bu nedenle çocuk emeğinin sonlandırılması politikaları bütün konuları ve çözümleri dikkate almalı, yalnızca sendika bağlantılarını kullanmamalıdır. Özendirici önlemler, kalkınma yardımı, toprak reformu ve yoksulları koruyan tarım politikaları, Dünya Bankası ve IMF politikalarının yeniden gözden geçirilmesi, temel eğitimin sağlanması ve çocuk emeği ile elde edilmiş ürünlerin alımına engel konması; çocukların dünya ticaret savaşlarının kurbanı olmasını önleyecektir,

Son olarak, gönüllü ve uluslararası kuruluşlar tarafından geliştirilen iki olumlu programdan söz etmek yerinde olacaktır:

Bangladeş : 12 yaşın altında olan ve konfeksiyonda çalışan 25.000 çocuk işten*alınacak ve okula yerleştirilecektir. Mümkün olan durumlarda çocuğun yerine aileden birinin girmesi sağlanarak gelir kaybı önlenecektir. 12-13 yaşındakilerin ise işleri hafifletilerek yarım gün okula gitmeleri sağlanacaktır. 14 yaşına geldiklerinde çalışmaya devam etmek isterlerse öncelikle işe alınacaklardır.

Projenin uygulanabilmesi için bazı mali sorunların aşılması gerekmektedir, Ancak karar aşaması oldukça uzadığından, zorlayıcı olması açısından ABD'deki Çocuk Emeği Koalisyonu, uygulamaya başlanmaması halinde Bangladeş'ten gelen konfeksiyon ürünlerini boykot etme kararı almıştır.

RUGMARK-Hindistan ve Nepal: Bu program, bu ülkelere gelen halıların çocuk emeği ile üretilmediğini belgelemektedir. Hindistan'da üreticilerin bir kısmı belgelendirilmiş ve başvurular devam etmektedir, Nepal'de ise programın birkaç ay içinde yeni hükümet tarafından kabul edileceği tahmin edilmektedir.

SONUÇ

Görüldüğü gibi pek çok ülkede çocuklar tarım ve balıkçılıkta çalışmaktadırlar. Ticari ve yasal düzenlemeler bu sorunu ortadan kaldıramaz, çünkü çocuklar ailelerin yaşamlarını sürdürebilmesi için çalışmaktadırlar, Ancak çocuk emeği ile üretilen malların dış alımına getirilen kısıtlamalar, yukarıda sözü edilen diğer önlemlerin bir parçası olarak işe yarayabilir.

Public Hearings on International Child Labor, US Department of Labor, S Mayıs 1995.

OKUR SEMİNERİ

AMAÇ

Çalışma ortamını yakından ilgilendiren konuların okurlarımızla birlikte katılımçı-paylaşımçı yöntemle dergiyile duyurulması.

SEMİNERİN KONUSU

Toplum Örgütlerinde Demokratik Katılım

(1-2 Haziran 1996) 10.00-17.00